

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

8

1911

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

BAS. N. GRÉGORIADÈS

Ε.Υ.Δ. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ Η' — 30 Σεπτεμβρίου 1911. — ΤΕΥΧΟΣ Γ'.

ΣΕΛΙΔΕΣ ΕΚ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΤΟΥ

ΕΝ ΟΥΓΓΑΡΙΑ, ΚΑΙ ΑΥΣΤΡΙΑ, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ¹

Ἀναλαμβάνων ἐπίσημως τὴν πρυτανείαν κατὰ τὸ ἐνεστῶς πανεπιστημιακὸν ἔτος, ἐν πρώτοις αἰσθάνομαι τὸ καθήκον νὰ εὐχαριστήσω τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα, κυρώσαντα διὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ τὴν ἐμόθυμον ψῆφον τῶν συναδέλφων, περιβαλόντων με τὸ δεύτερον διὰ τοῦ πρυτανικοῦ ἀξιώματος. Πρὸς τὴν τοιαύτην δὲ τιμὴν ἀνταποκρινόμενος ὑπέλαβον πρέπον νὰ μὴ ἀποδυσπετήσω πρὸς τὰς βαρύτερας τοῦ συνήθους ὑποχρεώσεις τοῦ ἔτους τούτου τὰς προερχομένας ἐκ τῆς πρώτης ἐφαρμογῆς τῶν νέων πανεπιστημιακῶν νόμων καὶ τῆς ἀξιοπρεποῦς ἡμῶν παραστάσεως ἐνώπιον τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐβδομηκοστῆς πέμπτης ἀμνηστηρίδος τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ τοῦ διεθνούς Συνεδρίου τῶν Ἀνατολιστῶν. Δεύτερον δὲ θεωρῶ καθήκόν μου εὐχάριστον νὰ εὐχηθῶ τὰ βέλτιστα εἰς τὸ νέον Πανεπιστήμιον τὸ δημιουργηθὲν ὑπὸ τῆς φιλογενείας τοῦ Ἰωάννου Δομπόλη καὶ τιμηθὲν διὰ τοῦ ὀνόματος περιφανοῦς μὲν φίλου τοῦ Ἡπειρώτου χόρηγου, μεγάλου δὲ τῆς πατρίδος πολίτου, τοῦ πρώτου

¹ Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ τῇ ἐπίσημῳ ἐγκαταστάσει τῶν πανεπιστημιακῶν ἀρχῶν τῇ 26 Σεπτεμβρίου 1912.

του, εἰς ὃν ἔλαχεν ὁ κληρὸς νὰ κυβερνήσῃ τὴν ἔναγχος διὰ τῶν ὀπλῶν ἀπελευθερώσασαν ἑαυτὴν ἀπὸ τοῦ μακραίωνος ζυγοῦ τοῦ κατακτητοῦ καὶ εἰς εὐνομον πολιτείαν συνταχθεῖσαν Ἑλλάδα.

Οὕτως εἰς τὸ πλούσιον γρῆμα τοῦ χορηγοῦ καὶ εἰς τὴν ἀκένωτον πηγὴν τῆς ἡπειρωτικῆς φιλοπατρίας συμπαραζεύχθη ὑπὸ τῆς νέας ἑλληνικῆς πολιτείας σὺν τῇ ἰδρύσει τοῦ νέου Πανεπιστημίου συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ διαθέτου τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου ἐκείνου, ἕστις ὑπῆρξε πρὸς τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ πολλοῖς εὐεργετήμασιν ὁ πρῶτος ἐν τῇ ἀπὸ τῆς δουλείας εἰς τὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας ἐπανερχομένην πατρίδα δίκην ἄλλου Ἀπόλλωνος Μουσαγέτου ἐπαναστήσας τὸν χορὸν τῶν ἀπὸ τοῦ δουλεύοντος ἐδάφους περυγαδευμένων Μουσῶν. Θυγατέρες μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ιδέας, ἠδελφωμέναι ἤδη διὰ συμβιώσεως κοινῆς ἐβδομήκοντα ὄλων καὶ πέντε ἐτῶν, καὶ πέντε σχολαὶ τῶν δύο Πανεπιστημίων καὶ ὑπὸ τὸ νέον καθεστῶς τὸ παρὰ τὸν ἐπελθόντα τυπικὸν χωρισμὸν ἐνοῦν αὐτοὺς διὰ κοινῶν ἀρχῶν καὶ διοικήσεως κοινῆς δὲν θὰ παύσωσιν ἀνομολογοῦσαι τὴν συνδέουσαν αὐτὰς ἀλληλουχίαν, αἰσθανόμεναι μὲν ἑαυτὰς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος ἐμπνεομένας, τεταγμέναι δὲ πάντοτε παρὰ τὸ πλευρὸν ἀλλήλων καὶ τείνουσαι μετ' ἀφοσιώσεως εἰς τὸν αὐτὸν διπλοῦν ἱερὸν σκοπὸν, τὴν μετάδοσιν καὶ προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ἐξυπηρετήσιν τῆς πατρίδος. Τὸ σύμβολον τοῦτο παραλαμβάνοντα τὰ δύο Πανεπιστήμια ἐκ τῶν ἀναμνήσεων καὶ κατορθώσεων τοῦ παρελθόντος, ὅτε ἦσαν ἠνωμένα, αὐτὸ τοῦτο θὰ ἐξακολουθήσωσιν ἔχοντα ὡς παλλάδιον καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἀπὸ τῆς σήμερον, ὅτ' ἐδίχασεν αὐτὰ ἡ πολιτεία οὐχὶ ἵνα χωρίσῃ αὐτὰ, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἵνα διπλασιάσῃ τὰς δυνάμεις αὐτῶν.

Οἶονεὶ δὲ πρὸς ἐνδείξιν τῆς συνεχίσεως τῶν αὐτῶν ἰδεωδῶν καὶ ἐν τῷ προσεχεῖ βίῳ τῶν δύο Πανεπιστημίων ἐθεώρησαν ταῦτα πρέπον νὰ ἐξακολουθήσωσι πανηγυρίζοντά καθ' ἓν καὶ

ἐν τῷ παρελθόντι τρόπον τὴν ἐροφτὴν ταύτην τῆς ἐπισήμου ἐγκαταστάσεως τῶν πανεπιστημιακῶν ἀρχῶν, αἵτινες κοιναὶ οὐσαι δι' ἀμρότερα συνδέουσιν κῦρὰ ἐν πνεύματι ἀδελφότητος καὶ ἀμοιβαίας ἀγάπης.

Κἀγὼ δὲ, μέλλων κατὰ τὸ ἀνέκαθεν ἐπικρατῆσαν ἔθος νὰ πραγματευθῶ ἐν τῇ πανηγυρικῇ ταύτῃ ἡμέρᾳ θέμα ἐκ τοῦ κλάδου τῶν ἰδίῶν μου μελετῶν, σκόπιμον ἔκρινα νὰ ἐκλέξω ἀντὶ παντὸς ἄλλου ὡς ἀντικείμενον τοῦ ἐμοῦ λόγου ἱστόρημα ἔθνικόν, ἀναφερόμενον εἰς μίαν τῶν περιποθῆτων ἑλληνικῶν χωρῶν, ἃς δὲν σκιαῶει μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ σημαία τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας, ἀλλὰ συνδέει πρὸς ἡμᾶς παμπάλαιον κοινὸν παρελθὸν καὶ εἰς ἃς οἱ τε διδάσκοντες καὶ οἱ διδασκόμενοι ἐν ἀμροτέροις τοῖς Πανεπιστημίσις εὐχονται ἀπὸ καρδίας καὶ μέλλον κοινόν, εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Τοῦ σημερινοῦ μου λόγου δὲν θὰ λάβω θέμα τὴν Μακεδονίαν ἐν αὐτῇ τῇ Μακεδονίᾳ, ἀλλὰ τὴν Μακεδονίαν ἐν τῷ προσώπῳ τῶν Ἑλλήνων αὐτῆς υἱῶν ἐξοικισομένων εἰς τὴν ξένην καὶ πηγνυόντων οἶονεὶ ἀριδρύματα τῆς μακεδονικῆς πατρίδος ἐν χώραις ἀπωκισμέναις. Ὁ μακεδονικὸς ἑλληνισμὸς ἐν Οὐγγαρία καὶ Αὐστρίᾳ, ἰδοὺ τὸ θέμα τοῦ ἐμοῦ λόγου.

Εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν ἐπιφυλάσσω τὴν ἔκθεσιν τῶν ἀρχαίων κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας σχέσεων τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας. Ἐπικοινωνία ἐμπορικὴ καὶ σχέσεις δυναστικαὶ συμπλησιάζουσι τοὺς Βυζαντινοὺς πρὸς τὸν αὐστριακὸν οἶκον τῶν Babenberger καὶ ἀναβιδάζουσι τέσσαρας κόρας ἑλληνικῶν βασιλικῶν οἰκῶν εἰς τὸν δουκικὸν οἶκον τῆς Αὐστρίας. Ἀποτέλεσμα δὲ τῶν τοιούτων ἡγεμονικῶν κηδεστιῶν δὲν ὑπῆρξε μόνον ἡ εἰς τὸν δουκικὸν οἶκον εἰσαγωγή ἑλληνικῶν ἐθίμων καὶ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Αὐστρίᾳ ἐν μέτρῳ διάδοσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Τὸ ἀκόμη καὶ μέχρι τῆς σήμερον σωζόμενον κοινὸν βαυκάλημα, δι' οὗ ἀποκοιμίζονται τὰ βρέφη, τὸ Heidi puppeidi,

heidi rupei θεωρεῖται ἀπορμηθὲν ἐξ ἐλληνικοῦ νανουρίσματος τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων. Ἔτι δὲ πυκνότεραι ὑπῆρξαν κατὰ τοὺς μέτους αἰῶνας αἱ σχέσεις τῶν Οὐγγρῶν καὶ τῶν Βυζαντινῶν, ἀγαθοῦσαι οὐ σπανίως εἰς συγκρούσεις ἢ συνθήκας, εἰς πολέμους ἢ εἰρήνην. Καὶ μεταξὺ δὲ Οὐγγρῶν καὶ Βυζαντινῶν δὲν λείπουν δυναττικαὶ ἐπιγαμίαι, ἐπάγουσαι ἀποτελέσματα ἀνάλογα πρὸς τὰ ἐκ τῶν μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Βυζαντίου ἡγεμονικῶν κηδεστιῶν. Ἄλλ' ὁ πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ἀρχούσαν δυναστείαν σύνδεσμος τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχε πολὺ συχνότερος καὶ στερρότερος. Μαρτύριον δὲ τούτου εἶνε τὸ ἐπιφανὲς γεγονός, ὅτι τὰ δύο καὶ μόνα μέχρι τοῦ νῦν σωζόμενα βυζαντικὰ στέμματα εὐρίσκονται ἐν Βουδαπέστη, τὸ μὲν ἐν τῷ Ἐθνικῷ μουσεῖῳ τῆς πόλεως ταύτης, τὸ στέμμα Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, τὸ δὲ ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῆς Βούδας, δῶρον τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαήλ Ζ' εἰς τὸν κράλην τῆς Οὐγγαρίας Γεῖζαν Β', ἐνώσαντα ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς διπλοῦν τὸ βυζαντικὸν τοῦτο στέμμα μετὰ τοῦ λατινικοῦ στέμματος τῆς Οὐγγαρίας, ὅπερ εἶχε δωρήσει εἰς τὸν κράλην Στέφανον τὸν ἅγιον ὁ πάπας Σίλβεστρος Β'. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ὀρθοδοξία μετεδόθη εἰς τὴν Οὐγγαρίαν τὸν δέκατον ἤδη αἰῶνα διὰ τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Θεοφυλάκτου Ἑλληνοσ ἱεραποστόλου καὶ ἐπισκόπου Οὐγγαρίας Ἱεροθέου, καὶ μοναὶ ἐλληνικαὶ πολλαὶ τὸν ἀριθμὸν ἰδρύθησαν ἐν τῇ γῶρᾳ. Μέχρι δὲ τῆς σήμερον σώζεται τὸ ἐλληνιστὶ συντεταγμένον ὑπὸ τοῦ βασιλέως Στεφάνου τοῦ ἁγίου δωρητήριον δίπλωμα ὑπὲρ τῶν καλογραιῶν τῆς ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Vesztrem (in valle Vestremiensi), συμπεριληφθὲν εἰς τὴν μεταγενεστέραν λατινικὴν ἐπικύρωσιν τοῦ βασιλέως Καλομανοῦ (Kálmán) ἐν ἔτει 1109. Ἰδίως δ' αὐξάνουσιν αἱ σχέσεις τῶν Οὐγγρῶν καὶ τῶν Βυζαντινῶν ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν, ὧν ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Μανουὴλ οὐκ ὀλίγας κατήγαγον κατὰ τῶν Οὐγγρῶν καὶ λεμίων νίκας. Παντοῖαι δὲ διηγήσεις τῶν ιστορικῶν καὶ ποι-

κίβλα ἐπιγράμματα καὶ ὕμνοι ποιητῶν ἀπομνημονεύουσι τὰς τοιαύτας ἐπιτυχίας τῶν βυζαντιακῶν ἔπλων. Πλὴν ἀλλ' ὅμως Οὐγγροὶ καὶ Βυζαντινοὶ δὲν ἀντιπαρατάσσονται πάντοτε ἀντιμέτωποι ἀλλήλων, ἀλλὰ παραλλήλως πρὸς τὰς πολεμικὰς συγκρούσεις βαίνει ἡ ἐμπορικὴ καὶ πνευματικὴ ἐπικοινωνία, καὶ ὁ βυζαντιακὸς πολιτισμὸς πολλαχῶς ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὰ ἀξιοστότερα ἔθνη τῶν κατὰ τὴν Οὐγγαρίαν. Ἑλληνικὰ χειρόγραφα σκορπίζονται εἰς τὴν γῶραν καὶ λέξεις ἑλληνικαὶ παρεισδύουσιν εἰς τὴν οὐγγρικὴν. Ὁ δὲ ὁσημέραι μεταξὺ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Οὐγγρῶν στενότερος σύνδεσμος συγκορυφοῦται τὰς παραμονὰς τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς κοινὸν ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀγῶνα, καὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου ὡς τελευταίου προμάχου τῆς ἑλληνικῆς χριστιανώσυνης συμπαραζεύγνυται πρὸς τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου Καστριώτου τὸ τοῦ Οὐνιάδου. Οὐδὲ δυνάμεθα νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι εἰσὶν εἰς τὴν ἀλώσεως τῆς βασιλείδος τῶν πόλεων εἶνε ἡ μάχη ἐκεῖνη τῆς Βάρνης, καθ' ἣν ἥρωικῶς ἔπεσεν ὁ νεαρὸς βασιλεὺς τῆς Πολωνίας ὁμοῦ καὶ τῆς Οὐγγαρίας Λαδίσλαος. Ὀλίγα δ' ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν ὁ βασιλεὺς Ματθαῖος Κορβίνος ἐπέχει ὡς συλλογεὺς βυζαντιακῶν κωδίκων ἐν Οὐγγαρίας θέσιν ἀνάλογον πρὸς τοὺς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ μεγάλους προστάτας τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ γίνεται εἰσηγητὴς τῆς παρά τοῖς Οὐγγροῖς προστασίας καὶ διαδόσεως τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἧτις ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔκτου μάλιστα αἰῶνος ἐπήνεγκε καρποὺς οὐχὶ ὀλιγώτερον ἀγλαοὺς τῶν παρά τοῖς λοιποῖς πεπολιτισμένοις ἔθνεσι τῆς Ἑσπερίας.

Οὐδαμῶς ἦσαν κατὰ ταῦτα ἄγνωστοι εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον αἱ γῶραι ἐκεῖναι, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Οὐγγαρία, εἰς ἃς βλέπομεν παμπληθεῖς μεταναστεύοντας ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ Ἕλληνας φεύγοντας τὸν βαρὺν τουρκικὸν ζυγὸν καὶ ζητοῦντας νὰπολαύσωσι τῶν ἀγχιθῶν τῆς εὐνομίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν ἡμέραις, καθ' ἃς ἡ μὲν πατρὶς ἔπασχε δουλεύουσα, αἱ δὲ γῶραι

ἐκεῖναι εἶχον ἐν τῷ μεταξύ προαχθῆ καὶ προκόψει τυγχάνουσαι τῶν εὐεργετημάτων τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εἰς τὴν πρόοδον ἐξελιζέως.

Καὶ οὐδεμία μὲν ἀκριβολία, ὅτι αἱ νέαι αὗται ἐγκαταστάσεις Ἑλλήνων ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ, περὶ ὧν ἔσται ἡμῖν ὁ λόγος, δὲν ἐπῆλθον ἐξακίνης μετὰ μακρὰν διακοπὴν πάσης μεταξύ τῶν χωρῶν ἐκείνων καὶ τῶν ἐλληνικῶν ἐπικοινωνίας· ἀλλ' ἡ παρακλούθησις τοιαύτης πιθανῶς, ἔστω καὶ ἀραιᾶς, συνεχίσεως τῶν ἀρχαίων σχέσεων εἶνε τὴν σήμερον δυσχερῆς, εἰ μὴ καὶ πάντως ἀδύνατος, ἐνεκεν ἐλλείψεως πηγῶν. Ἐν ᾧ δὲ τὸ χάσμα τοῦτο δὲν φαίνεται δυνάμενον νὰ πληρωθῆ, ἄρθονοι εἶνε ἀπ' ἐναντίας αἱ εἰδήσεις, ἐξ ὧν δυνάμεθα νάναπλάσωμεν τὴν εἰκόνα τῶν ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ ἐλληνικῶν παροικιῶν κατὰ τὸν δέκατον ὀγδοὸν αἰῶνα μέχρι τῶν πρώτων δεκαετηρίδων τοῦ δεκάτου ἐνάτου.

Καὶ δὲν ἔλειπον μὲν καὶ πρότερον πηγαί τινες πρὸς ἀναπαράστασιν τῆς ἱστορίας τῶν παροικιῶν ἐκείνων, ἀλλὰ σήμερον εὐρίσκομαι εἰς τὴν εὐάρεστον θέσιν νάναπτύξω ἐνώπιον ὑμῶν ὀλίγας νέας σελίδας ἀγνώστους μέχρι τοῦδ' ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νέων, ἀνεξερευνητῶν ἕως τῶρα, πηγῶν, ἃς ἐμελέτησα κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ἐν τῷ Δημοτικῷ ἀρχεῖῳ τῆς Βουδαπέστης (Vargsház Levéltár), τῷ Δημοσίῳ ἀρχεῖῳ τῆς Βούδας (Országos Levéltár) καὶ ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἄλλοις ἀρχείοις τῆς Βιέννης. Θεωρηθήτω δὲ ἡ σημερινή μου ἔκθεσις ὡς ἀπλὴ εἰσαγωγή καὶ ἀνακεφαλαίωσις ἐιδικωτέρων καὶ λεπτομερεστέρων ἀνακοινώσεων, εἰς ἃς θά μοι δώσῃ ἐπανειλημμένας ἀφορμὰς τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἤδη συλλεχθὲν ὕλικόν καὶ ἡ προσδοκωμένη ἐξακολούθησις ὁμοίων ἐρευνῶν.

Αἱ περὶ ὧν πρόκειται παροικίαι, ὧν κυρίως ἤτο μακεδονικῆς ὁ πυρῆν, παρουσιάζονται ὡς τὸ πλεῖστον συγκεκροτημένα ἤδη καὶ ἄρτια: πρὸ τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν. Εἴτε πολυάνθρωποι εἶ-ε εἴτε ὀλιγοπληθεῖς, ἔχουσιν ἤδη ἀντιπαρέλθει τὸ στάδιον

τῆς πρώτης συστάσεως, ἔχουσιν ἤδη ἀκεραίαν τὴν συνείδησιν, ὅτι τὰ μέλη αὐτῶν συνανήκουσιν εἰς ἄλληλα καὶ εἰς μίαν κρατοῦσαν ιδέαν, τὴν τῆς δεδουλωμένης πατρίδος ἢ τοῦλάχιστον τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς θρησκείας, ἣν ἀντιπροσωπεύει ὀρθόδοξος ἱερεὺς καὶ ἰδίᾳ ἐκκλησία, εἶνε δὲ τέλος ὠργνωμένον τὸ ἐμπόριον αὐτῶν καὶ κεκανονισμέναι αἱ πρὸς τὴν ξενίζουσαν αὐτοῦς πολιτείαν σχέσεις. Σπανιώτερον δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὰ κατὰ τὴν προϊούσαν συγκρότησιν τῆς παρσικίας, τὴν κτίσιν τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς καὶ τὴν ἰδρύσιν τοῦ σχολείου τῶν Ἑλλήνων παρσικῶν, ὅπου ὑπῆρχε τοιοῦτον.

Κατὰ ταῦτα δὲν ἔχομεν πρὸ ἡμῶν τὸν ἰδρυτὴν, ἀλλὰ τὰ ἰδρύματα, καὶ στερούμεθα τῆς εὐκαιρίας νὰ παρακολουθήσωμεν τὸν πρῶτον ἐκεῖνον τολμητὴν τὸν θαρρήσαντα νὰ ἐγκαταλίπη ἐξ ἀγνώστων, ἀλλ' εὐνοήτων ἔνεκα τῆς ὑπὸ τὴν δουλείαν κακοδαιμονίας λόγων τὸ ἀγαπητὸν πάτριον ἔδαφος καὶ μὴ ἀποδειλιάσαντα νὰ λάβῃ ἐπ' ὤμων τὴν πῆραν καὶ ἐπὶ τῆς χειρὸς τὴν βακτηρίαν τοῦ πλάνητος καὶ πῆξῃ νέαν φωλεὰν ἐπὶ γῆς τέως ἀγνώστου καὶ ξένης. Εἴτε εἰς ἣτο καὶ μόνος εἴτε μετὰ τινος φίλου καὶ συνεταίρου ὁ τὸ πρῶτον ἐμφανιζόμενος ἐν μέσῳ τῆς ξένης ἐκείνης κοινωνίας καὶ προσχωρῶν εἰς τὰ κελεύσματα νέας πολιτείας, μακρὰν τῆς γενετείρας καὶ τῶν οἰκογενῶν, ἀνερμάτιστος, ἄνευ γνώσεως τῆς γλώσσης τῆς νέας χώρας, ἐν ἣ ἐγκαθιδρύετο, ἐξεγείρει τὴν ἀπορίαν ἡμῶν διὰ τὴν τόλμην τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ αὐτὸν ἡμῶν τὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν προκοπὴν τῶν ἔργων αὐτοῦ ὡς ἀτόμου τὸ πρῶτον, πολὺ δὲ μᾶλλον ἔπειτα ὡς μέλους ἰδίας κοινωνίας ἐν μέσῳ τῆς ξένης ἐκείνης, ἀφιδρύματος τῆς ἀπομεμακρυσμένης πατρίδος διασώζοντος καὶ περιέποντος ὅλην τὴν πίστιν τῆς πατροπαράδοτου θρησκείας, ὅλα τὰ ιδεώδη καὶ τοὺς πόθους τοῦ δεδουλωμένου γένους. Καὶ ὑπέστησαν μὲν ἅπαντες βεβαίως οἱ εἰς τὴν ξένην ἐξοικιζόμενοι καθ' ἑκάστους τὴν αὐτὴν ὀδύνην ἐπὶ τῇ ἐγκαταλείψει

τῆς πατρίδος, τὰς αὐτὰς στενοχωρίας ἐν τῷ πρώτῳ χρόνῳ καθ' ὃν ἠγνόουν τὴν γλώσσαν τῶν νέων οἰκήσεων, τὰς αὐτὰς δυσκολίας μέχρι προδοποιήσεως τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῶν καὶ ἐθισμού εἰς τὸν νέον βίον. Ἄλλ' οὐχ ἥττον οἱ κατόπιν ἐργόμενοι εὕρισκον τοῦλάχιστον ἀνοικτὴν τὴν ὁδὸν τὴν ὑπὸ τῶν πρώτων ἐλθόντων προχαρᾶχθεῖσαν καὶ ἠδύναντο τοῦτο μὲν νὰ κολουθήσωσι τὰ ἔγνη αὐτῶν, τοῦτο δὲ καὶ νὰ προβῶσι περαιτέρω τῶν πρώτων ἐκείνων. Ἄλλὰ καὶ ἀποθαυμάζοντες τυχὸν τούτων τὰς προόδους καὶ εὐτυχοῦντες νὰ παρακολουθήσωμεν αὐτὰς πολὺ εὐκολώτερον ὡς ἐκ τῆς μείζονος ἀρθονίας τῶν πηγῶν, πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὸ μέγεθος τῆς ἐπιβολῆς τῶν ἀγνώστων προδρόμων, ἔσον καὶ ἂν ὑπῆρξε μικρὸν τὸ ἔργον αὐτῶν καὶ ἔσον καὶ ἂν θεωρήσωμεν ταπεινάς τὰς ἀρχάς.

Αἱ ἀρχαὶ αὗται εἶνε, ἐπαναλαμβάνομεν, ἀφανεῖς, αἱ δὲ πηγαὶ φέρουσιν ἡμᾶς ἀμέσως *in medias res*. Ἀρχαιόταται δὲ τῶν ἐγκαταστάσεων φαίνονται αἱ ἐν ταῖς κτήσεις τῶν ἡγεμόνων Ῥακόζη (Rákóczy). Ὁ μέγας οὗτος οὐγγρικός οἶκος ἀνέδειξεν ἐπάλληλον σειρὰν ἡγεμόνων τῆς Τρανσυλβανίας ἀπὸ τοῦ 1607 μέχρι τοῦ 1660. Αἱ ἀπέραντοι κτήσεις τῶν Ῥακόζη ἐν ταῖς οὐγγρικαῖς κομιτεῖαις Σάρος, Abauj, Zemplen καὶ ἀλλαγῶς ἠυξήθησαν τὰ μέγιστα διὰ τοῦ γάμου τοῦ Γεωργίου Β' Ῥακόζη μετὰ τῆς Σοφίας Báthory, κληρονόμου τοῦ πλουσιωτάτου καὶ ἀρχαιοτάτου ἡγεμονικοῦ τούτου οἴκου τῆς Τρανσυλβανίας, ἀνερχομένου μέχρι τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος. Διὰ τοῦ γάμου τούτου περιῆλθον εἰς τὸν οἶκον Ῥακόζη ἅπασαι αἱ ἀπέραντοι τρανσυλβανικαὶ κτήσεις τῶν Báthory, ὧν τὴν αἰγλήν ἄλλως εἶχε κηλιδῶσει ἡ αἰμοδιφῆς Ἐλισάβετ, ἡ περιβόητος σύζυγος τοῦ κόμιστος Φραγκίσκου Nádasdy. Ἡ φιλάρεσκος αὕτη κόμισσα εἶχεν ἐπὶ τοσοῦτον οἰστρηλατηθῆναι ὑπὸ τῆς ιδέας, ὅτι τὸ αἷμα νεαρῶν παρθένων, ἀναμιγνυόμενον εἰς τὸ ὕδωρ τῶν λουτρῶν αὐτῆς, συνετέλει εἰς καλλωπισμὸν τοῦ

δέρματος, ὥστε διέτασσε κρύφα τῶν φόνων οὐκ ὀλίγων θυμάτων χάριν τῆς μονομηνίας ἐκείνης, ἕως μετὰ τὴν τοιαύτην χάριν αὐτῆς θυσίαν ὀφδοῦκοντα καὶ πλέον νεκνίδων συλλεθρεῖσα ἐπ' αὐτοφώρῳ κατὰ τὴν παρσκειμὴν νέων φόνων κατεδικάσθη εἰς ισόβια δεσμὰ τῷ 1611. Ἐν ταῖς οὕτως ὑπὸ ἀθώου παρθενικοῦ αἵματος βεθερευμέναις νέαις τρανσυλθανικαῖς συγκτησίαις τῶν οἴκων Ρακόζη ἐγκαθιδρύθησαν οὐκ ὀλίγοι τῶν πρώτων ἐκ Μακεδονίας Ἑλλήνων ἐπηλύδων ἤδη ἀπὸ τοῦ 1616, ὅτε βλέπομεν τῆ 8 Ἰουλίου ε. ν. παρεχόμενα εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἄλλους ὀρθοδόξους ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Α' Ρακόζη εἰδικὰ προνόμια ἐν Τρανσυλθανίᾳ¹. Ἐξετάζοντες δὲ τὸν λόγον τῶν τοιούτων ἐγκαταστάσεων εὐρίσκομεν ὡς πιθανὸν αἴτιον τὴν ἀνάγκην ἐργατικῶν χειρῶν χάριν ἀναπτύξεως τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν ἐν τοῖς ἀπεράντοις ἐκείνοις κτήμασιν. Εὐλόγον δὲ ἦτο νὰ μετακληθῶσι γεωργοὶ ἐκ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν τοῦτο μὲν ἐνεκα τῶν ἐν Τρανσυλθανίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ ἐπὶ Γεωργίου Α' Ρακόζη πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀνωμαλιῶν, τοῦτο δ' ἐνεκα τῆς ἀνκκηρύξεως τοῦ Γεωργίου Β' ὡς ἐπικυριάρχου τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας, δι' ἧς προσεπέλασε πρὸς τὰς ἐλληνικὰς χώρας, καὶ τῆς ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Καρόλου Ι' ἀντιστάσεως αὐτοῦ ἐναντίον τῆς Πύλης, ἀναδεικνυούσης αὐτὸν οἶονεὶ προστάτην τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων τυραννουμένων Ἑλλήνων.

Ἐκ τῶν ἐγγράφων τοῦ οἴκου Ρακόζη διδασκόμεθα πλεῖστα ὅσα περὶ τῶν Ἑλλήνων τούτων παροίκων ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1725 μέχρι τοῦ 1771. Δὲν ἔχομεν πλέον διεσπαρμένους ἢ καὶ ὁμοῦ διαβιοῦντας προσκαθημένους τῶν κτημάτων, ἀλλ' ἀνά τὰς εἰς εἰς τὸν μεγαλῶνυμον ἐκεῖνον οἶκον ἀνηκούσας χώρας ἔχουσιν ἤδη συμπηχθῆ ἑλληνικαὶ κοινότητες ἐν διαφόροις πόλεσι καὶ

¹ Δημόσιον ἀρχεῖον ἐν Βουδα. Ἴδε τὸ πρῶτον ἐγγράφον ἐν τῷ ἐσταχωμένῳ τεύχει Graeci Elenchus cum Indice Liberalium Instrumentorum.

χωρίοις τῆς Τρανσυλθανίας. Μεγάλως δὲ συντελεῖ εἰς γνῶσιν τῶν κατὰ τὰς κοινότητας ἐκεῖνας τὸ γεγονός, ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἐκ τῶν τουρκοκρατούμενων χωρῶν Ἑλλήνων παροίκων ἐξηκολούθουν διαμένοντες Ὀθωμανοὶ ὑπῆκοι, ὧν ἡ Πύλη ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀπῆλθει τὴν ἀπογραφὴν. Αἱ δὲ τοιαῦται Con-scriptiones πολυτίμους παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς εἰδήσεις περὶ τῶν ἐγκαταστάσεων Τούρκων ὑπηκόων, ἐν οἷς καὶ πλεῖστοι ὄσοι Ἕλληνες, ἐν Τρανσυλθανίᾳ, Μοραβίᾳ, Βοεμίᾳ, Οὐγγαρίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ. Ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς ταύταις εὐρίσκομεν οὐ μόνον τὰς πόλεις τῶν παροικιῶν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν παροίκων, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ἐνδυμασίας αὐτῶν, τὰ τῆς γλώσσης, τὰ χαρακτηριστικά, τὸ ἀνάστημα, τὸ ἐμπόριον, ὅπερ μετέρχονται.

Ὁρισμένως δ' ἐκ τοῦ ἀρχείου Ρακόζη διδάσκόμεθα, ὅτι ἤδη τῷ 1656 ὑπῆρχεν ἐν Libin τῆς Βοεμίας ἐλληνικὴ κοινότης ἐμπόρων¹ καὶ ὅτι περὶ τὸ 1756 εὐρίσκοντο ἐγκαταστημένοι Ἕλληνες ἐν τοῖς ἐξῆς χωρίοις καὶ πολισίμασι τῆς Τρανσυλθανίας καὶ Μοραβίας, ἐν Albocarlina, Szasz-Regen, Nagy Enyved, Thorda (Thorenborg)², Kolos, Bistritz, Dees, Szamos-Usvar, Medlitz, Schässburg (Segesvar), Vasarhely, Radnoth, Nagy Sink, Axona, Coroncas, Nagy Varantz³

¹ Ἴδε τὸ δεύτερον ἐγγράφον τοῦ ἀνωτέρω Elenchus: «Copia Statuti Civitatis Libiniensis de Mercatoribus graecis». Πρὸς αὐτόθι ἐν ἔτει 1695 «Compagnia Grecia Libiniensis».

² Πρὸς ἐν τῷ Elenchus ἐν ἔτει 1735 Conscriptio Graecorum Armenorum et Judaeorum Mercatorum in Comitatu Thordensi.

³ Μεταξὺ τῶν ἐν τῷ φακέλῳ τῷ σημειουμένῳ ἐν τῇ κατωτέρῳ σημειώσει ἐγγράφων ἐν εἰνε ἐπιστολῇ ἐκ Κοζάνης ἐπιγραφομένη τῷ τιμιωτάτῳ καὶ ἡγαπημένῳ μοι υἱῷ κω κὺρ Ἰωάννη Δημητρίδ Μαυροζούμενας εἰς Νάκι Βάρανιζ, κατάλογος δὲ τις ἐμπορευμάτων φέρει τὴν ἐπιγραφὴν 1764 Ἰουνίου 16 βάρανιζ τὸ πράγμα ὁποῦ ἤφεραμεν ἀπὸ βιέναν τὸν κὺρ Γεωργην Σαμπόβιζι καὶ Πρέιζου.

καὶ Bungard, ὅπου καὶ ἴδιον εὐκτήριον οἶκον καὶ ἰδίαις τρεῖς εἴχον οἱ ἐρθεόδοξοι ¹.

Ἐπιφανεστάτη δὲ τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῶν ὑπὸ τῆν προστασίην τοῦ οἴκου Ρακόζη συμπληθεισῶν εἶνε ἡ ἐν τῷ οὐγγρικῷ πολιτικῷ Τοκάκι, ὅπερ κατέστησαν διεθνῶς γνωστῶν οἱ ἐξάριετοί αὐτοῦ οἶνοι. Εἶνε ἡ Τοκάικ ἢ Τουκάικ, ἣν συχνὰ εὐρίσκωμεν ὑπὸ τὸν ἑλληνικὸν τοῦτον τύπον μνημονευομένην ἐν πολλοῖς γράμμασι τοῦ ἀρχαίου Ρακόζη. Δύο ἴδιοι βιβλίοι τῶν ἐτῶν 1725-1771 περιλαμβάνουσιν ἑλληνικοὺς λογαριασμοὺς, ἐμόδογα, δηλωτικὰ πληρωμῶν καὶ πολλὰς ἐπιστολάς ἐκ Τοκαίας ἀποσταλλομένας ἢ εἰς τοὺς ἐν αὐτῇ Ἑλληνας ἀπευθυναμένους ². Ἡ γλῶσσα τῶν ἐπιστολῶν τούτων εἶνε ἀπλουστάτη, δημοτικὴ, ἡ δὲ γραφὴ ἐμφαίνει ἀνθρώπους ἀγραμμάτους πλὴν ὀλίγων ἐκ Κοζάνης τῆς Μακεδονίας γεγραμμένων χάριν διαφόρων μὲν ἀλλὰ διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς παρ' εὐπαιδέου του τινὸς Κοζανίτου, ἰσως τοῦ διδασκάλου τῆς κωμοπόλεως, εἰς ὃν κατέρευγον οἱ θέλοντες νὰ ἐπιστέλλωσιν εἰς τοὺς ξενιτευμένους συγγενεῖς. Ἐκ τῶν γραμμάτων τούτων βλέπομεν, ὅτι οἱ ἐν Τοκαίᾳ Μακεδόνες συναπετέλουν τῷ 1769 κομπανίαν, ἣτοι ἰδίαν ἐμπορικὴν κοινότητα, ἣς τὸ ἔτος ἐκεῖνο προεσιῶς ἦτο ὁ Ἰωάννης Κόντη, ὅστις καὶ οἰκόσημον ἔφερεν ἐν τῇ

¹ Ἐν τῷ Elenchus sine dato «Bungárdensis Cappella Graecorum et sepultura». Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν ἐγκαταστάσεων ἴδε τοῦ Elenchus σ. 63-65.

² Ἐν τῷ Δημοσίῳ ἀρχεῖῳ Βούδας ὑπὸ ἐπιγραφὴν Görög - Raczlevelek. Εἰς τοὺς φακέλους τούτους συνήγαγε τὰς ἑλληνικάς ταύτας ἐπιστολάς ὁ ὑπάλληλος τοῦ ἀρχείου ἐκείνου διδάκτωρ κ. Matrothi, ὅστις μ' ἐβεβίωσεν, ὅτι καὶ ἄλλαι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῆς Βούδας ἐπιστολαὶ Ἑλλήνων ἐμπόρων, ἐγκατεσπαρμέναι μεταξὺ τῶν ἀπειροπληθῶν ἐγγράφων, ἀκκτάτακτοι καὶ δυσεῦρετοι· οὐχ ἦτον ὑπερχέθη μοι, ὅτι θέλει μεριμνήσει σὺν τῷ χρόνῳ περὶ συναγωγῆς καὶ τούτων ἐπὶ τὸ αὐτό.

σπραχῆδι αὐτοῦ¹. Τῶν γνωριμωτάτων δ' Ἑλλήνων τῆς Τοκαίας εἶνε ὁ ἐκ Κοζάνης Γεώργιος Στάμου Πρέτζος, ὅστις, καὶ ἐν Τοκαίᾳ διατρίβων καὶ ἐν Κερεστούρῃ τῆς Οὐγγαρίας ποτὲ παρεπίδημῶν, φαίνεται μέγα δυνάμενος καὶ ἐπωνυμεῖται ἄρχων ἐν τισὶ τῶν εἰς αὐτὸν ἐκ τῆς γενετείρας, ἀλλὰ καὶ ἐκ Καστορίας πεμπομένων ἐπιστολῶν², οὗ δυνάμεθα καὶ αὐτὴν τὴν οἰκογενειακὴν ἱστορίαν νὰ παρακολουθήσωμεν ἐκ τῶν ἐπιστολῶν ἐκείνων. Ἐκ τοῦ συγκινητικοῦ τούτου φακέλου ἀποσπῶ μίαν μόνην σελίδα, μέρος τοῦ γράμματος, ὅπερ ἀπέστειλεν εἰς τὸν Πρέτζον τῇ 14 Φεβρουαρίου 1763 ἐκ Κοζάνης ὁ πατήρ.

Ἰδοὺ τὴν ἐπιστελὴν αὐτοῦ ἐν ἔτει 1769 Τῷ τιμωτάτῳ κυρίῳ Γεωργίῳ Πρέτζου ὑγιῶς εἰς Κερεσιτούρι ἐγρυσαν ὧδε Τιμιώτατε κύρ Γεώργιε ἀκριβῶς ἀπαζόμεθά σε νὰ πηγαίνης εἰς τὸν ἑσκιούτην καὶ νὰ τὸν ῥωτήσης ἀνίσως αὐτὸς ἐπρόστιαξεν νὰ μᾶς ζητήσουν πόριζιον, ἐπειδὴ καὶ ἦλθεν ὁ ἐξέκτορας τοῦ βαροσιοῦ, λέγοντας πῶς νὰ ἐπρόστιαξεν ὁ ἑσκιούτης, καὶ μᾶς ζητεῖ / . 250 νὰ τὸν εἴπῃς καλὰ τὸ ἡξυῖρει πῶς ἡμεῖς κονοκρίτιζιον εἰς τὰ χερίά μας δὲν ἔχομεν, καὶ πῶς νὰ ἡξευρωμεν τί πόριζιον νὰ δώσωμεν, ἅς μᾶς στείλουν πρῶτον τὸ κονοκρίτιζιον, καὶ τότε ἅς μᾶς ζητήσουν ποριζιον. Ὅθεν θέλεις τὸν εἰπεῖς νὰ ἀσηκόση τὸ ἐξηκούτιζιον καὶ νὰ μὴν μᾶς ἐνοχλήση ἕως ὅπου νὰ λάβωμεν τὸ κονοκρίτιζιον, διατὶ ἡμεῖς ἕως τότε δὲν πληρώνομεν τίποτε, ὅσα ἐξεκούτιζια καὶ νὰ μᾶς στείλῃ.

Τοκάια τῇ 13 Φεβρουαρίου 1769

Ὁ προεσιῶς τῆς κομπανίας

Ἰωάννης Κόντη σὺν τῆς λοιποῖς

P: S: νὰ ἐξειδάξης τὸν ἑσκιούτην ποῦ εἶναι ὁ φιὸν Ἰσπάνος καὶ πότε ἔρχεται, νὰ ἐξειδάξης ὁμοίως καὶ διὰ τὸν ὀτζικρην σολγκαμπίροβον, ποῦ εἶναι, εἰ δὲ καὶ εἶναι αὐτοῦ, πρόσφερε τὸν αὐτὴν τὴν δουλείαν.

¹ Δύο ἐπιστολαὶ τῶν ἐτῶν 1753 καὶ 1754 ἀνυπόγραφοι ἐπιγράφονται τῷ ἐντιμωτάτῳ καὶ χρησημωτάτῳ ἄρχον κυρίῳ κύρ γε ὄργι πρέτζο... εἰς τοῦ κα για.

ἐν ἣ ἐπιδεικνύεται ὅλος ὁ πόνος τοῦ ἐν τῇ τουρκοκρατούμενῃ πατρίδι τυχλιπωρουμένου γηραιοῦ γεννήτορος, ἐκλιπαροῦντος τὸν υἱὸν νὰ επιστρέψῃ εἰς τὴν πατριὸν γῆν, ἕπως γηροκομήσῃ αὐτόν.

Καὶ κίταξε παιδάκι μου σὰν ξεγέροντες (ἀνέρρωσις) νὰ κοπιάσῃς κάτω διὰ νὰ σὲ ἴδῶ καὶ ἐγὼ, διατι ἐγέρασα καὶ δὲν δύναμαι νὰ δουλέψω καὶ χρέος μὲ ῥυχρον (;) καὶ κανίσκια καὶ ἐμένα καὶ τὴν ἀσθεντείαν του καὶ χαράιζῃ, μόνον κάμε τί θα νὰ κάμεις καὶ κοπ'άσαι κάτω νὰ σὲ ἰδοῦμεν καὶ ἡμεῖς νὰ εὐφρανθῇ ἡ καρδιά μας διατι πολλὴν καμὸν ἔχομεν· μόνον κοπιάσῃς, εἴτῃ νὰ ἔχῃς τὴν εὐχὴν τοῦ θεοῦ καὶ ἐδικὴν μου, ἐγὼ εἰς τὴν ἀσθεντείαν σου θαρῶν νὰ μὲ τηρήσῃς εἰς τὰ γηράμιατά μου. Ἀδυναίωσα καὶ ἐγὼ καὶ δὲν εἰμπορῶ πλέον καὶ μὲ χρέος καὶ μὲ χαράιζῃ καὶ μὲ κανίσκια μὲ εὐγένουν ἕως 25: γρόσαι καὶ παράνω λογιάζω, καὶ παρακαλῶ νὰ ἔλθῃς ἢ ἀσθεντεία σου νὰ μὲ εὐγάλῃς ἀπ' αὐτὰ τὰ βάσανα, καὶ ἐγὼ πλέον νὰ ἡσυχάσω, διατι ἐγέρασα, καὶ πλέον δὲν εἰμπορῶ νὰ τὰ τραβῶ. Αὐτὰ μᾶς ἔγραφεσ ἀκόμη πέρισσι νὰ κοπιάσῃς καὶ ἀπέρασε χρόνος καὶ πάλιν δὲν ἐκοπιάσῃς. Κάμε τι θα κάμεις καὶ κοπιάσῃς, εἴτῃ νὰ ἔχῃς τὴν εὐχὴν μου, παιδάκι μου γλυκύτατο.

Μετ' ὀλίγον χρόνον ἀπέθνησκεν ὁ γέρον Στάμος χωρὶς νὰ ἴδῃ τὸν υἱόν, καθ' ἃ μανθάνομεν βλέποντες προστιθεμένην εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν εἰς αὐτὸν ἀπευθυνομένων ἐπιστολῶν τὴν λέξιν μακαρίτου (Γεώργιον μακαρίτου Στάμου Πρέιζου ἢ Γεώργιον μακαρίτου Στάμου). Ὅποια δὲ τὰ δεινὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν κατ' οἰκίῳ τῆς Κοζάνης ἐν ταῖς πονηραῖς ἐκείναις ἡμέραις διδάσκει εἴτι συγκινητικώτερον τῆς τοῦ πατρὸς ἄλλη ἐπιστολὴ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Σταμάτας ἐκ Κοζάνης, γεγραμμένη ὑπὸ τοῦ εὐπαίθετου πῶς γραμματικοῦ, περὶ οὗ ἔγεινε λόγος ἀνωτέρω.

Ἡ Σταμάτα ὑπηρετεῖ παρὰ τῷ ἀρχιερεῖ, δεσπὶς πᾶν ἄλλο ἢ πατὴρ τῆς ἀτυχοῦς γυναικὸς ἀνεδείχθη.

...ὁ δεσπότης μὲ ἐδίωξε, χωρὶς νὰ μοῦ δώσῃ κανένα ἄσπρον ἀπὸ τὴν δουλείαν μου, καὶ εἶτι χάνομαι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, σχεδὸν ἐστεροῦμαι τὸν ἐπισκοπικὸν ἄσπρον, εἶμαι σακάτης ἄνθρωπος· ἐγγήρῃσι, δὲν ἠμποροῦ τῶσα νὰ δουλεύσω νὰ στηχηθῶ εἰς κανένα μέρος καὶ εἶμαι χαμένος ἄνθρωπος. Ὄθεν παρακαλῶ μετὰ δακρύων, εἶτι νὰ σοῦ χαρίσῃ ὁ θεὸς ὑγείαν καὶ εὐτυχίαν, νὰ μὲ προφθάσῃς καὶ νὰ μὲ προφθάνῃς ἀπὸ καναδύο τρία φλορία, κῶ ὅσον διὰ τὴν ζωοτρογίαν μου... Ἀκόμη ὄντας εἰς τὸν δεσπότην ἦλθον οἱ Ἀρβανῖται καὶ ἐπάτησαν τὴν ἐπισκοπὴν καὶ ἐπῆρσαν καὶ τὰ ἐδικὰ μου τὰ πράγματα ὅ,τι καὶ ἂν εἶχον, καὶ εἶτι ἔμεινα ἔρημη, καὶ δὲν ἔχω ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνα, πληρὴ κάμει ἕνα ἔλεος εἰς ἐμένα, διατι ὁ ξένος κόσμος μὲ λυθῶνται καὶ μοῦ δίδουν σινταζὰν, καὶ πρέπει ἡ αὐθεντεία σου νὰ μὲ λυπηθῆς περισσότερο καὶ νὰ συμπονέσῃς ὡσὰν ἀδελφός· καὶ τὸ αἴτιον ὅποῦ μὲ ἐδίωξε ὁ δεσπότης εἶνε ἐτοῦτο· οἷαν ἐπάτησαν τὴν ἐπισκοπὴν, αὐτὸς δὲν ἦτον ἐδῶ, ἐγὼ μόνον εἶμον, καὶ διατι δὲν ἐφύλαξα τὸ κονάκι, καὶ διὰ τοῦτο ἐκάκισε καὶ μὲ ἐδίωξε· καὶ ἐγὼ ἠλπιζον νὰ πάρω ἀπὸ αὐτὸν τίποτε, νὰ κυβερνηθῶ, τῶρα ἔμεινα ὑστερημένη ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Ταῦτα καὶ ὑγίαινε 1770 Μαΐου 4 κοζάνηθεν. Εἰς τοὺς ὁρισμοὺς σου ἡ ταπεινὴ ἀδελφὴ σου Σταμάτα.

Υ(σττερ.). Ἡ ἀδελφὴ μας Περιστέρα ἀδελφικῶς σὲ ἀσπάζεται. Ἀκόμη παρακαλῶ ἀδελφέ μου νὰ μοῦ στείλῃς ἕναν μαχαριαν, νὰ πηγαίνω εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διατι ἔως καὶ αὐτὸν μοῦ τὸν ἐπῆραν¹.

¹ Ἡ ἀλλῆ ἐπιστολὴ τῆς Σταμάτας ἀπὸ 26 Μαρτίου 1756 ἐπιγράφεται Εἰς τὸν Γεώργ. Πρέσω ἀπὸ Κόζιανη εἰς Τουκάγια, ἄλλη δὲ ἀπὸ 10 Δεκεμβρίου 1756 φέρει ὑπογραφήν Σταμάτα θυγατέρα Γάμου ἀδελφικῶς ἀσπάζομαι. Εἶχε δὲ ὁ Πρέντζος πληρὴ τῆς Σταμάτας καὶ ἄλλην ἀδελφὴν ἐν Κοζάνη, τὴν ἐν τῷ ὑστερογράφῳ τῆς ἀνωτέρω ἐν τῷ κεμένῳ ἐπιστολῆς μνημονευομένην Περιστέραν, ἥτις ἦτο,

Εἶγε δὲ ἤδη ἡ Τοκάια καθ' ἃ ἔτη ἀπέμεινε ἐν αὐτῇ ὁ Πρέτζος καὶ Ἕλληνα, πιθανῶς Κοζάνιτην, ἱερέα¹ ἀλλ' ἀγνοοῦμεν

καθ' ἃ φαίνεται, ἔγγαμος. Εἰς αὐτὴν πιθανῶς ἀναφέρεται ἐπιστολή τις πρὸς τὸν Πρετζον τῆς 9 Ὀκτωβρίου 1754, ἀνυπόγραφος, γεγραμμένη δὲ πιθανῶς πρὸ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἐν ἣ καὶ ταῦτα Σὲ παρακαλῶ ἀδελφέ μου νὰ εοιήλις δέκα γρόσια ἐπιδὴ χρεοσιώ' οπου πανδρεφα τὴν ἀδελφίν μας καὶ δὲν μέφιασαν ἕως πενήντα γρόσια· ὁ πατέρας μας δὲν ἔδοσεν ἕναν ἄσπρο ἐγὼ ἐσιτάθικα ὁσάν μητέρα. Ἐν ἄλλῃ δ' ἐπ' ἴσης ἀνυπογράφω ἐπιστολῇ, πιθανῶς τοῦ γέροντος Σταμάτου, λέγονται περὶ τῆς Σταμάτας τάδε· Ἐμαθα πεδάκι μου πὸς ἐκλαύτηκεν ἀπο λόγου μου πὸς δὲν τὴν θέλω ὁμος ἐγὼ πὸς ἀγαπᾶ να ἐρθῆ ἔιζει ὁσοὶ ὁ θεὸς τὴν ζωὴν μου. Ἐπιστολή τις τῆς Σταμάτας, φέρουσιν χρονολογίαν 25 Φεβρουαρίου 1761, ἐπιγράφεται ὡδε· *Τω παρον μου γραμα δοθιτο εἰς τὸν κυρ Γεοργη Σταμου Πρετζου. ηγιος τημιος ευχαρισιυθι εἰς Τουκαγια. Καὶ ἐν ἄλλαις δ' ἐπιστολαῖς φέρονται τοιαῦται ἢ ἀνάλογοι ἐκκλήσεις πρὸς ἐγγείρισιν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὄρον τῶν διὰ τῶν τυχόντων πολλάκις ἀποδήμων εἰς Οὐγγαρίαν ἐκ Μακεδονίας στελλομένων ἐπιστολῶν.*

¹ Ἐν ἐπιστολῇ τινι πρὸς τὸν Πρέτζον τῆς ἀδελφῆς Περιστεράς, φερούσῃ μόνον ἡμερομηνίαν εἰς μαηου εξη ἄνευ δηλώσεως τοῦ ἔτους, προστίθενται ἐν τέλει τάδε· † αἰδεσιμώτατε καὶ σεβασμιώτατε μοι αὐθένθη καὶ κατὰ πνεῦμά μοι πάτερ ἄγιε σακελλάριε καὶ διαπέμπονται χαιρετισμοὶ πρὸς τὸν ἱερέα, εἰς ὃν ἀπευθύνεται ὁ ταῦτα προσθεῖς. Ἐκ τούτων δὲν πρέπει βεβχίως νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι αὐτὸς ὁ Πρέτζος ἦτο τυχὸν ὁ ἱερεὺς τῆς κοινότητος, ὅστις ἀποδεικνύεται ὢν ἐμπορος ἐκ τε ἄλλων ἐπιστολῶν καὶ μάλιστα τῆς πρὸς αὐτὸν εἰς Κερεστούρι σταλείσης, ἣν ἴδε ἀνωτέρω (σ. 268 ἐν σημ. 1) ὡς καὶ ἐκ τῶν συνήθως εἰς ἐμπόρους τῶν τότε χρόνων προσγεγραμμένων ἐπιθέτων ἐντιμώτατος καὶ χρησιμώτατος (ἴδε ἀνωτέρω σ. 268 ἐν σημ. 2), ἀλλὰ προφανῶς εἰς τὴν ἐπιστολὴν τῆς Περιστεράς προστέθησαν οἱ πρὸς τὸν ἱερέα χαιρετισμοὶ τοῦ γράψαντος τὸ ὑστερόγραφον, ὅπως διαβιβασθῶσιν εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ μέλλοντος νὰ λάβῃ τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην Πρέτζου.

ἂν ἦτο ἤδη ἐκτισμένη καὶ ἐκκλησία ὀρθόδοξος ἐν τῇ πόλει ἢ ὑπῆρχεν ἀπλῶς παρεκκλησίαν, ἐν ᾧ ἐτέλει τὴν λειτουργίαν ὁ Μακεδῶν ἐκεῖνος ἱερεὺς.

Ἄλλὰ κατὰ τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον χρόνον, καθ' ὃν οἱ Ἕλληνες πάροικοι ἦσαν ἐγκατεστημένοι ἤδη ὡς ἔμποροι ἐν Τρανσυλβανίᾳ καὶ τῇ Τοκχίᾳ, εὐρέσκουμεν αὐτοὺς ἀποτελοῦντας ἑλληνικὰς ὀρθόδοξους κοινότητας καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα μέρη τῆς Οὐγγαρίας, ἐνταῦθα μὲν πολυαριθμοτέρους, ἀλλαγῶς δὲ ἐλιγωτέρους. Τοιαῦται κοινότητες ἐγκαθιδρύθησαν ἐν Οὐγγαρίᾳ περὶ τὰς τοιαύτας· τούτων δὲ κυριώταται ὑπῆρξαν ἐκ τῶν νοτιῶν πρὸς τὰ βόρεια τῆς γῶρας αἱ τοῦ Ζέμονος (οὐγγρ. Zimony, σερβ. Zemun ἢ Σεμλίνου, ἢ τοῦ Neusatz, ἢ τῆς Τεμεσβάρης, ἢ τοῦ Szegedin, ἢ τοῦ Szentes, ἢ τοῦ Kecskemet, ἢ τοῦ Debreczen ἢ τῆς Βουδαπέστης, ἢ τοῦ Miskolcz καὶ ἢ τοῦ Πρεσβούργου. Οὐδ' ἀνέγραψα τυχαίως τὰς πόλεις ταύτας κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ νότου πρὸς βορρᾶν διεύθυνσιν, ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη κατὰταξις δεικνύει προφανῶς καὶ τὴν ὁδὸν ἣν ἐτήρησαν οἱ ἐρχόμενοι ἐκ τῶν μακεδονικῶν χωρῶν, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι κατήγοντο, πιθανῶς δὲ καὶ τὴν σειρὰν καθ' ἣν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐγκατεστάθησαν ἐν ταῖς οὐγγρिकाῖς ταύταις πόλεσιν, ὁσημέραι ἀπώτερον τῶν πατριδῶν πρὸς τὰ βόρεια ἐξοικιζόμενοι καὶ ἀποτελοῦντες τὸν σύνδεσμον μεταξὺ τῆς ἀπωτέρας Βιέννης, ἐν ἣ φαίνονται ἐγκατασταθέντες Ἕλληνες ἤδη κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 13' αἰῶνος, καὶ τῶν παραδουναβίων χωρῶν, δι' ὧν διήρχοντο. Πράγματι τὸ Σεμλῖνον, ὅπερ ἀπετέλεσε μέχρις αὐτῶν τῶν πρώτων δεκαετηρίδων τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος τὸν κύριον διαμετακομιστικὸν σταθμὸν τοῦ πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, κεῖται ἐπ' αὐτῷ τῷ Δουναβίᾳ σχεδὸν ἀμέσως ἀντιπέραν τοῦ Βελιγραδίου. Διὰ Σερβίας ἄρα ἐγένετο ἡ πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ Αὐστρίαν μετανάστευσις τῶν τε Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν λοιπῶν συνοίκων τῆς γερμανήσου τοῦ Αἴμου καὶ ἡ μεταφορὰ τῶν ἐκ τῶν νοτιωτέρων τούτων

χωρῶν εἰς τὰς βορειοτέρας ἐκείνας μετακομιζομένων ἐμπορευμάτων, καθ' ἃ τὸ Βουκουρέστιον, ἡ Κραϊόβα καὶ ἡ Ῥουστάβα τῆς Ῥωμανίας ἦσαν οἱ διάμεσοι σταθμοὶ τῶν πρὸς τὴν Τρανσυλβανίαν καὶ δι' αὐτῆς Οὐγγαρίαν καὶ Αὐστρίαν μετοικίσεων καὶ μεταφορῶν ἐμπορευμάτων. Αἱ δύο δὲ αὗται ὁδοὶ ἐξηγοῦσι καὶ τὸν λόγον, δι' ὃν τῆς ἐμπορικῆς ταύτης κινήσεως πλήν Ἑλλήνων μετέχουσι Βούλγαροι, Σέρβοι καὶ Ἀλβανοὶ καὶ οἱ πρὸς πᾶσαν ἐπιχείρησιν εὐεπήβολοι Ἀρμένιοι καὶ Ἰουδαῖοι τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ πάντων τούτων ὑπερτερῶσιν οἱ Ἕλληνες, συνήθως μὲν καὶ κατ' ἀριθμὸν, πάντοτε δὲ διὰ τῆς μεγαλειτέρας ἀναπτύξεως καὶ εὐφυΐας ὑπερευδοκίμουσιν καὶ ἐν τῇ ξένη, καθ' ἃ καὶ ἐν ταῖς πατρίοις χώραις, τὰ λοιπὰ σύνοικα ἔθνη. Ἡ τοιαύτη διευκρίνησις τῶν ὁδῶν τῆς μεταναστεύσεως ἐκείνης καὶ ἐμπορικῆς κινήσεως καὶ τῶν σταδίων τοῦ ἐν Οὐγγαρία ἑλληνικοῦ ἀποικισμοῦ ἐνδεικνύεται μὲν ὑπ' αὐτῶν τῶν γεωγραφικῶν ὄρων, ἐν μέρει δὲ μαρτυρεῖται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν πηγῶν, καθ' ὅσον ἐξηρεύνησα αὐτάς· οὐδαμῶς δ' ἀμφιβάλλω, ὅτι ἔτι ἀσφαλέστερον θέλει βεβαιωθῆ ὑπὸ τῆς περαιτέρας ἐρεύνης τῶν ἔτι ἀνεκμεταλλεύτων θησαυρῶν, οὓς περιέχουσιν οὐ μόνον τῆς Βουδαπέστης τάρχεϊα, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τόπους ἐν Οὐγγαρία. Αἱ δύο δὲ αὗται ἐμπορικαὶ ὁδοὶ, ἡ διὰ τῆς Σερβίας καὶ ἡ διὰ τῆς Ῥωμανίας, χρησιμεύουσιν εἰς τὴν ἐξήγησιν καὶ ἄλλου τινὸς φαινομένου, τοῦ λόγου, δι' ὃν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων μεταναστῶν τὴν μεγάλην πληθύν ἀποτελοῦσι Μακεδόνες, παρά πολὺ δὲ ἀραιότερον καὶ σπανιώτερον Ἡπειρώται καὶ Θεσσαλοὶ, ὧν αἱ πατριοὶ ἐστίαὶ ἔκειντο ἀπώτερον μὲν τῶν χωρῶν, πρὸς ἃς ἔφερε τὸ ρέθμα τῆς μεταναστεύσεως, παράμερα δὲ τῶν ὁδῶν δι' ὧν αὕτη ἐτελεῖτο.

Σκοπὸς τοῦ σημερινοῦ μου λόγου δὲν εἶνε ἡ ἐκθεσις τῆς καθ' ἕκαστα ἱστορίας τῶν ἐν Οὐγγαρία ἑλληνικῶν κοινοτήτων, πρὸς ἣν ἄλλως δὲν ἐπαρκεῖ ἀκόμη τὸ μέχρι τοῦδε συνηγμένον

ὕλικόν. Ἀναγκαιότερον δὲ καὶ προσφορώτερον θεωρῶ ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ἐκθέσω διὰ μεγάλων γραμμῶν τὰ κατὰ τὰ εἶδη καὶ τὸν τρόπον τοῦ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διεξαγομένου ἐμπορίου καὶ τὰ κατὰ τὰς πατρίδας τῶν Μακεδόνων ἐμπόρων, ἐνδιατρίβων ἔπειτα εἰδικώτερον εἰς τὰ τῆς κοινότητος Βουδαπέστης, περὶ ἧς ἀρθρωτέρας ῥέουσιν αἱ πηγαί.

Οἱ Ἕλληνες ἐμπόροι τῆς Οὐγγαρίας ἐξηκολούθουν ὡς τὸ πλεῖστον, τοῦλάχιστον τὸ κατ' ἀρχάς, μένοντες Ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι. Διὰ ἢ Πύλη ἀπήτει ἐκάστοτε τὴν ἀπογραφὴν αὐτῶν. Ἐχομεν δὲ πολὺ ὕλικόν τῶν τοιούτων *Conscriptiones*, ὧν ἐντυποὶ, λιθογραφοὶ ἢ καὶ χειρόγραφοι τύποι ἀπεστέλλοντο ὑπὸ τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς εἰς τὰς κατὰ τόπον ἀρχάς πρὸς συμπλήρωσιν. Καθ' ὅσον δ' ἀπητεῖτο ἐνίοτε ἀπάντησις εἰς πλείονά τινα ἐρωτήματα καὶ καθ' ὅσον αἱ τοπικαὶ ἀρχαὶ πιστότερον καὶ ἀκριβέστερον ἐξετέλουν τὸ καθήκον αὐτῶν, οἱ περισωθέντες πίνακες περιλαμβάνουσιν εἰδήσεις περισσᾶς, ἐξ ὧν δύναται νὰποκατασταθῇ οὐ μόνον ὁ ἐμπορικὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐθνολογικὸς οὕτως εἰπεῖν ἀπολογισμὸς τῶν Μακεδόνων τῆς Οὐγγαρίας.

Τοιαύτας ἀπογραφὰς ἔχομεν ἐπὶ παραδείγματι τὴν τοῦ ἔτους 1754, ἔχουσιν ὀλίγας στήλας καὶ κατὰ ταῦτα παρέχουσιν ὀλιγώτερα στοιχεῖα, τὴν ἀξιόλογον τοῦ 1769, τὴν τοῦ 1771. Ἴδού τινα διδόμενα ἐκ τῶν τοιούτων ἀπογραφῶν. Ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς παροίχων Μακεδόνων ἐν διαφόροις πολισίμασι τῆς κομιτείας *Csongrád*, εἰς ἣν ἀνήκε καὶ ἡ πόλις *Szentes*, ἐν ἧ ἀξία λόγου ἐλληνικῆ κοινότης, εὕρισκομεν ἱκανοὺς Μακεδόνους ἐκ Κοζάνης, Σιατίστης (*Szaczeſta* ἢ *Szyageszta*), Βελεσῶν (*Belecza* ἢ *Belcza*), *Kalona* (Κολόνιας ἐν τῇ δυτικῇ Μακεδονίᾳ;), Νιαούστης (*Nyagoist*) καὶ *Szelcza* (Σελίτσης, Σέλτσας). Ὅτι δὲ πλείστοι τούτων εἶνε Ἕλληνες ἀποδεικνύουσι τὰ ἐπώνυμα αὐτῶν Ἀλέξιος Γιάνος (*Alexa Janos*), Νικόλαος Γιάνος, Νικόλαος Νάστος, Ἰωάννης Πανᾶς (*Panna*), Μᾶρκος

Κώστας, Θεόδωρος Πόποβιτς¹. Οἱ τοιοῦτοι σημειοῦνται ὡς λαλοῦντες τὴν ἑλληνικὴν, εἰ καὶ πρὸς αὐτῇ ἐγίνωσκον συνήθως μὲν καὶ τὴν βλαχικὴν καὶ σερβικὴν, σπανιώτερον δὲ καὶ τὴν ἀλβανικὴν. Καὶ ἡ μὲν τοιαύτη πολυγλωσσία ἐξηγεῖται ἐκ τῆς γειτνιασεως, ἐν μέρει δὲ καὶ μίξεως τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐκπαλαί συνοίκων Ἑλλήνων καὶ τῶν ἀπ' αὐτῶν ἤχιστα χωριζομένων Κουτσοβλάχων ὡς καὶ ἐκ τῶν μετὰ τῆς γείτονος Σερβίας σχέσεων. Ἄξια δὲ ἰδίου λόγου εἶνε ἡ ἐν τῷ πίνακι τούτῳ καὶ ἄλλοις ὁμοίοις παντελῆς ἔλλειψις τῆς βουλγαρικῆς ἐν ταῖς ὑπὸ τῶν εἰρημένων ἐκ Μακεδονίας ἐποίκων λαλουμέναις γλώσσαις ὡς καὶ ἡ σπάνις τῆς χρήσεως τῆς ἐπιχωρίου οὐγγρικῆς, παρὰ τισι μάλιστα παρερθημένης. Εἶνε δὲ τοῦτο τόσῳ μᾶλλον θαυμαστότερον, ὅσῳ πολλοὶ τῶν ἐπηλύδων ἐκείνων ἦσαν ἐγκατεστημένοι ἐν Οὐγγαρία ἀπὸ χρόνου μακροῦ. Καὶ τὴν μὲν οὐγγρικὴν γλῶσσαν δὲν ὁμιλοῦσιν οἱ πλεῖστοι αὐτῶν, ἀλλὰ περιβάλλονται ὁμῶς ἤδη ἐνδομασίαν οὐγγρικὴν, ἀποβαλόντες τὴν πάτριον. Συνίσταται δὲ αὕτη εἰς βραχεῖαν ἢ ὡς τὸ πλεῖστον ποδῆρη κυανῆν χλαμύδα (*chlamiden caeruleam*) μετὰ κομβίων χαλκῶν ἢ ἀργυρῶν, ἔχουσαν ἐνίοτε ὦαν ἐξ ἀρνακίδος μελαίνης ἢ ἐξ ἀλωπεκῆς· πολλοὶ δὲ φέρουσι μέλανας κοθόρνους.

Διδακτικώτατα δὲ εἶνε τὰ ἐν τινι τῶν ἀναγραφῶν τοῦ *Comitatus Csongradiensis* σημειούμενα περὶ τοῦ ἐκ Κοζάνης Θεοδώρου Πηγαδᾶ, ἔχοντος ἡλικίαν ἐτῶν πενήτηκοντα καὶ ὀκτώ καὶ ἀπὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων ἐγκατεστημένου ἐν Οὐγγαρία. Περὶ τούτου λέγεται *uxorem in Macedonia habens καὶ hic eductus per alium graecum habensque hic fixum domicilium*. Καὶ τὰ τρία ταῦτα σημειώματα εἶνε ἄξια λόγου ἐπειδὴ δεικνύουσιν εἰς ἡμᾶς τοὺς διαφόρους τρόπους τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν μεταναστῶν.

¹ Ὅτι τὸ σλαβικὸν φαινόμενον ἐπώνυμον Πόποβιτς εἶνε οὐχ ἥττον ὄνομα ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν ἐκ Μακεδονίας ἀποδεικνύεται ἐκ πολλῶν ἐγγράφων τοῦ ἀρχείου τῆς Βούδας.

Καί πρῶτον πράγματι, ὡς βλέπομεν ἐκ τῶν διαφόρων ἀναγραφῶν, ὀλίγοι τινές εἶνε οἱ συναποκαμιζόντες εἰς τὴν ξένην καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέχνα, καθ' ἃ καὶ σήμερον οἱ πλεῖστοι τῶν εἰς τὴν Ἀμερικὴν μεταναστευόντων, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ μόνον τινές αὐτῶν μετακαλοῦσι καὶ τοὺς ἀξιοσημένους τῶν υἱῶν, σπανιώτερον δὲ πολὺ καὶ τὰς συζύγους. Οὐχ ἦττον δ' ἀπαντῶντες ἐνίοτε εἰς τὸ ἐρώτημα ἰδίας στήλης τινῶν τῶν ἀπογραφικῶν πινακῶν, ἂν σκεπτόνται νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα, ἀποκρίνονται, ὅτι δὲν θὰ ἐπανέλθωσι. Ἡ τοιαύτη μονιμότης τῆς ἐν τῇ ξένῃ διαμονῆς ἄγει πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων παροικῶν εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τῆς οὐγγρικῆς, ἐν δὲ τῇ Αὐστρίᾳ τῆς αὐστριακῆς ὑπηκοότητος, ἐνίοτε δὲ καὶ τῆς εἰς τοὺς εὐπατρίδας ἀναδείξεως, κατὰ μικρὸν δὲ καὶ εἰς μικτοὺς γάμους, δύο αἰτία τῆς ἀποξενιώσεως πολλῶν ἀπὸ τῶν ἐλληνικῶν παραδόσεων, τῆς βαθμιαίας ἀποβολῆς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἐν τῷ οἴκῳ καὶ τοῦ ἐξουγγρισμοῦ ἢ τοῦ ἐξαυστριασμοῦ αὐτῶν. Μόνος δὲ σύνδεσμος πρὸς τὸ παρελθὸν ὑπολείπεται εἰς τοὺς τοιούτους μοιραίως ἀποσχισθέντας ἀπὸ τῶν παραδόσεων τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνισμοῦ ἢ διάσωσις τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἡ χάριν αὐτῆς ἐμμονὴ εἰς τὴν ἐκπροσωποῦσαν αὐτὴν οἰκείαν ἐλληνικὴν κοινότητα. Καὶ ὅμως ἄλλοτε οἱ πρόγονοι τῶν νῦν οὕτως ἀφ' ἡμῶν ἀποξενωθέντων ἠγνόουν, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἀπογραφικῶν πινακῶν, τὴν οὐγγρικὴν, ἢ ἐλληνικὴν γλῶσσαν τῆς ἐκκλησίας ἦτο αὐτὴ ἢ γλῶσσα τοῦ οἴκου αὐτῶν, ἢ σύζυγος ἦτο Ἑλληνίς ἐκ τῆς πατρίδος ἢ ἐξ ἄλλης ἐλληνικῆς παροικίας τῆς Οὐγγαρίας ἢ τῆς Αὐστρίας, ὁ ἱερεὺς τῆς κοινότητος αὐτῶν ἦτο ὁ διδάσκαλος τῶν παιδῶν καὶ αὐτοὶ ἦσαν εἰ μὴ χορηγοὶ πρὸς ἔκδοσιν ἐλληνικῶν βιβλίων, ἀλλὰ τοῦλάχιστον συνδρομηταὶ καὶ ἀναγνώσται αὐτῶν. Ὡς δὲ ὁ οἶκος αὐτῶν ἦτο ἀφίθρυμα τοῦ ἀπομεμκρυσμένου καὶ ὑπὸ τὴν δουλείαν στενάζοντος πατρῖου οἴκου καὶ ἡ κοινότης αὐτῶν ἀπότυπον τῶν κοινοτήτων τῶν οἰκείων κωμοπόλεων, οὕτω καὶ ὡς ἔμποροι, καί-

περ ἐν τῇ ξένη ἐργαζόμενοι καὶ πλουτοῦντες, ἔδρων οἶονεὶ ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Οὐχὶ μὲν πάντες οἱ Μακεδόνες μετανάσται τῆς Οὐγγαρίας εἶχον ἤδη περιδληθῆ, ὡς οἱ πάροικοι τῆς κομιτείας τοῦ Csongrád, τὴν οὐγγρικὴν ἐνδυμασίαν, ἀλλ' ἐξηκολούθουν ἀκόμη φέροντες τὴν ἐπιχώριον περιβολὴν τῆς μακεδονικῆς πατρίδος, αἱ δ' ἐργασίαι ἐν τῷ ἐμπορικῷ καταστήματι ἐκείνων ὅσοι εἶχον τοιοῦτο μόνιμον ἐν τινι οὐγγρικῇ πόλει διεξήγοντο ὑπ' αὐτῶν μόνον μετὰ συγχωριτῶν ὡς συνεταίρων καὶ μετὰ συμπολιτῶν ὡς τίγοντες, ὡς καλοῦσιν οἱ ἀπογραφικοὶ πίνακες τοὺς νεανίσκους, οὓς μετεπέμποντο ἢ ἤγον ἐκ τῶν πατρίδων ὡς βοηθοὺς τοῦ ἔργου αὐτῶν¹. Τινὲς τῶν νεανιῶν ἐκείνων ἔμενον καὶ αὐξανόμενοι πιστοὶ ἐμποροῦπάλληλοι τῶν κυρίων αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν ἔλειπον καὶ οἱ πηγνύοντες σὺν τῷ χρόνῳ ἴδιον ἐμπορικὸν οἶκον καθ' ὅμοιον καὶ οἱ ἄλλοτε προϊστάμενοι αὐτῶν τρόπον, συνεχίζοντες οὕτω τὴν παράδοσιν τῆς μετὰ τῶν οἰκογενῶν καὶ συγχωρίων ἐπικοινωνίας ἐκείνης, ἥτις ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὸ στήριγμα τῶν ἑλληνικῶν ἐκείνων ἐν τῇ ξένη κοινοτήτων.

Ἰπέδειξα ἀνωτέρω, ὅτι οὐχὶ πάντες οἱ ἐκ Μακεδονίας μετανάσται εἶχον μόνιμον οἰκησιν ἐν τινι οὐγγρικῇ πόλει καὶ οὐχὶ πάντες διετήρουν ἴδιον ἐμπορικὸν κατάστημα. Ἀληθῶς πολλοὶ αὐτῶν εἶχον μεταβατικὴν τὴν διαμονὴν κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὸν χρόνον τοῦ ἐμπορίου, ὅπερ διεξήγον. Ὑπῆρχον, δῆλα δὴ ἢ ἔμποροι διεξάγοντες χονδρικῶς ἢ λιανικῶς τὸ ἐμπόριον προϊόντων ἐπιχωρίων τῶν ἰδίων μακεδονικῶν πατρίδων ἢ καὶ ἄλλων τουρκικῶν εἰδῶν, ἐνίοτε ὑπ' αὐτῶν ἐν αὐτῇ τῇ Αὐστρίᾳ, ἰδίως ἐν Βιέννῃ ἢ Οὐγγαρία ἀγοραζομένων καὶ λιανικῶς μεταπωλουμένων², ἢ μεταπράται οὐγγρικῶν ὠνίων, ἐν οἷς καὶ οἶνοι τῆς

¹ Πρβλ. τὸ ἀνωτέρω περὶ τοῦ Θεοδώρου Πηγαδά *hic eductus per alium graecum*.

² Πρβ. τὸν ἐκ Μοσχοπόλεως Γεώργιον Ρυσα ἐν τῇ *Conscripção* τοῦ *Comitatus Neogradensis*, ὅστις ἐν *Lovronez* ἐμπορεύεται πρ.

Τοχαίαις, καὶ γερμανικῶν τεχνουργημάτων, ἰδίως ἐκ Λειψίας, ἢ τέλος καὶ πλανόδιοι ἔμποροι ἄνευ μαγαζείου¹. Καὶ ἄλλως δὲ διεκρίνοντο εἰς τοὺς ἔχοντας τὸ δικαίωμα τῆς δι' ἔλου τοῦ ἔτους πωλήσεως τῶν ἐμπορευμάτων αὐτῶν καὶ τοὺς δικαιομένους νὰ πράττωσι τοῦτο μόνον κατὰ τὰς ἄλλως συχνὰς ἀγορὰς τῶν ὠνίων (nundinae) καὶ τὰς ἐμπορικὰς πανηγύρεις, τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ χρόνου ἔχοντας ἐναποτεθειμένην τὴν ἐμπολὴν ἐν ἰδίαις ἀποθήκαις τῆς πόλεως ἐν ἣ διέμενον ἢ ἄλλας τινὰς. Εἶχε δὲ ὀργανωθῆ κατ' ἔλου τὸ τοιοῦτον ἐμπόριον καὶ εἶχον ὀρισθῆ τὰ προνόμια καὶ αἱ ὑποχρεώσεις τῶν τοιούτων ἐκ τῆς ξένης ἐμπόρων διὰ καισαροβασιλικῶν διαταγμάτων, οἷα τὸ τοῦ αὐτοκράτορος Λεοπόλδου Α' τῆς 1 Ἰουλίου 1667, τὸ τοῦ Καρόλου Γ' τῆς 8 Αὐγούστου 1740 καὶ τὸ τῆς Μαρίας Θηρεσίας τῆς 17 Αὐγούστου 1761. Τὰ δ' ἐμπορεύματα αὐτῶν ἦσαν ποικιλώτατα, οἷον ζῶα, ἰδίως χοῖροι, ἐδέσματα καὶ ποτὰ (esculenta et poculenta), ὄσπρια (πῖσα, φακῆ), ἀρώματα, πέπερι, ζίνζιβερ, κρόκος, στυπτηρία, ἄλας, ἔλαιον, αἶνοι, χοίρειον λίπος (λαρδίον, lardum), καρὲς, ὄρυζα, σῦκα, σταρίς (Ziweben), λαμπάδες (candelae), σάπων (smigma), καπνὸς, καπνοσύριγγες μικραὶ καὶ μεγάλαι (Röhrle, Tabackspfeifen), ὄβελοι (sugibula), δρέπανα, βελόναι, μάχαιραι, σακκίδια βρόμου (Haabersäckel), causapus (γαύσαπος, μαλλωτὸν ὕφασμα), χάρτης, ἔρια, πράσινον ὕφασμα σύνηθες εἰς τοὺς Οὐγγυροὺς χωρικοὺς (viridem materiam vulgo Rása dictam), μαροκινὰ δέρματα (Saffian), ἀρνακίδες, νήματα λευκὰ καὶ ἐρυθρὰ (rothes und weisses Garn), λινᾶ, βάμβαξ παντοίων χρωμάτων (gossipium diversi

xonicis Vienn. et minut. Ottoman. in Ditionibus suae majestatis comparatis. Ἴδε καὶ τὸν ἐκ Γραμπόβου τῆς Μακεδονίας Θωμᾶν Michea Kovico ἐν Szécsény, ἐμπορευόμενον mercibus Viennensibus, Turcicis minutioribus in Hungaria comparatis.

¹ Τοιοῦτος ὁ ἐκ Lofesa χωλὸς (pedibus claudus) Βούλγαρος Χριστόφορος Λόφτσας rebus minutioribus, fornicem non habens.

coloris), μέταξα σηρικὴ (μπρισίμι) καὶ κοινὴ (metaxiis sericis et ordinariis), ἄθοναι (τσίτια) παντοίων χρωμάτων (panna diversi coloris), ὑφάσματα (tela), λευκὰ ἐνδύματα (albas vestes), τάπητες μαγισσείων καὶ τραπέζης (Kotzen), μεταξωτὰ σείριτια ὑποδημάτων; (ligulas ordinarias sericas, item melioris sortis), τρίχες καμήλου (Kamelhaar) καὶ ἄλλα ἐμπορεύματα παντοῖα¹.

Αἱ δὲ μακεδονικαὶ πατρίδες τῶν μεταναστῶν εἶνε σπανιώτατα μὲν ἡ Θεσσαλονίκη καὶ τὰ Βιτώλια, πολὺ δὲ συχνότερον ἡ Κοζάνη, ἡ Καστορία, ἡ Σιάτιστα, τὸ Μελένικον, τὸ Μπογατζικόν, ἡ Δοϊράνη, τὰ Σέρβια. Εὐρίσκομεν δὲ σποραδικῶς καὶ πού καὶ που παροίκους ἐκ Τυράννων τῆς Ἀλβανίας, ἐξ Ἰωαννίνων, ἐξ Ἀδριανουπόλεως. Ἀλλὰ κυρίως μνείας πρέπει νὰ τύχη ἡ Βοσκόπολις ἢ Μοσχόπολις. Ἰδίας σελίδας τῆς πατρίου ἱστορίας εἶνε ἄξια νὰ καταλάβωσιν αἱ τύχαι τῆς περιπέστου ταύτης πόλεως, ἣτις, μεταξὺ τῶν ὄριων τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀλβανίας κειμένη πρὸς δυσμὰς τῆς Κορυτσᾶς καὶ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Βερατίου, ἀνῆλθεν εἰς μεγίστην ἀκμὴν καὶ ἐφημισθῆ διὰ τὴν βιομηχανίαν αὐτῆς καὶ τὰ ποικίλα ἐργοστάσια, ἰδίως ταπήτων καὶ ἐριούχων. Ἀλλ' οἱ Μοσχοπολίται οὐ μόνον περὶ τὰς βιοτικὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον διέτριψαν, ἀλλὰ διεκρίθησαν καὶ διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων, πλὴν τῆς ἰδρύσεως ἐξαιρέτων ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων ἰδίου ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον ἰδρύσαντες, οὗ τὸ πρῶτον βιβλίον ἐξετυπώθη τῷ 1734, καὶ οὐκ ὀλίγους ἀναδείξαντες λογίους². Ἀλλ' ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἀκμὴ τῆς Μοσχοπόλεως ἐξήγειραν τὴν

¹ Ἐν παρενθέσει ἐτέθησαν ἀνκμιξ λατινικοὶ καὶ γερμανικοὶ ὄροι καθ' ὅσον ἐλήφθησαν ἐξ ἀνκγραφῶν λατινιστὶ ἢ γερμανιστὶ συντεταγμένων καὶ ἐν αἷς πτώσεσιν εὐρίσκονται ἐν τοῖς πρωτοτύποις ἐγγράφοις τοῦ ἀρχείου τῆς Βούδας.

² Κ. Σακελλαρίδου Περὶ Μοσχοπόλεως ἐν Πανδώρα Τόμ. Θ' (1858) σ. 44 κ. ἑ. Πανδώρας Τόμ. Η' σ. 425. Παύλου Δάμπερου Ἱστο-

ἀντιζήλιαν καὶ τὸ μῆσος τῶν περιοίκων Μουσουλμάνων, οἵτινες μετὰ παντοίας πιέσεις καὶ ἐπιδρομὰς ἐπήγαγον τῷ μὲν 1760 σχεδὸν τελείαν καταστροφὴν τῆς ἀνθρώπινης πόλεως, εἶτα δὲ τῷ 1770 τὸν ἐξοικισμὸν τῶν πλείστων κατοίκων πανοικεῖ. Καὶ ἤδη μὲν πρὸ τούτων τῶν καταστροφῶν πολλοὶ Μοσχοπολίται πλὴν ἄλλων μετοικησεὼν εἰς τὴν ξένην εἶχον τραπῆ χάριν ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου αὐτῶν καὶ εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἐγκατασταθέντες ἐν Βιέννῃ καὶ ἐν Τεργέστη, οὐκ ὀλίγους δ' αὐτῶν βλέπομεν ἐγκαθισταμένους καὶ ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ἀρθροωτέρα δὲ γίνεται ἡ μετανάστευσις αὕτη μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν τῆς γενεταίρας. Τοῦ δ' ἐπιφανεστάτου τῶν Μοσχοπολιτῶν ἔδρα γίνεται οὐχὶ ἡ Οὐγγαρία, ἀλλ' ἡ Βιέννη. Εἶνε δὲ οὗτος ὁ Σίμων Σίνας, ὁ ὁμώνυμος πάππος τοῦ κτίστου τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀκαδημίας.

Τῶν δ' ἐν Οὐγγαρίᾳ ἐλληνικῶν παροικιῶν αἱ ἐπιφανέσταται καὶ πολυανθρωπόταται ἀπέβησαν ἡ ἐν Βούδα (Ofen) καὶ ἡ ἐν Πέστη, τῶν πόλεων αἵτινες ὑπὸ μόνου τοῦ Δουναβέως χωριζόμεναι συναποτελοῦσιν ἡνωμένοι ἀπὸ τοῦ 1872 καὶ διοικητικῶς δι' εἰδικοῦ νόμου τὴν σημερινὴν πρωτεύουσαν τῆς Οὐγγαρίας, τὴν Βουδαπέστην.

Καὶ τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος Βουδαπέστης βᾶσις ὑπῆρξε τὸ ἐμπόριον. Διενήργουν δὲ τοῦτο οἱ ἐν Βουδαπέστη Ἑλλήνες εἴτε καθ' ἑαυτοὺς καὶ δι' ἴδιον λογαριασμὸν, εἴτε, ὅτε ἀργότερον ἀνεπτύχθη τὸ μετὰ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν ἐμπόριον τῆς Βιέννης, ὡς διαμετακομίσται καὶ ἐξαποστολεῖς τῶν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου διαπεμπομένων πραγματειῶν καὶ ἰδίως τὰνάπαλιν. Χάριν δὲ τοῦ τοιοῦτου διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου εἶχε διοργανωθῆ εὐρυθμότατα λειτουργοῦν σύστημα, μάλιστα πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐκ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν εἰς

ρικὴ πραγματεία περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ προόδου τῆς τυπογραφίας ἐν Ἑλλάδι ἐν τῇ Χρυσολίδι Τόμ. Γ' (1865) σ. 399 κ. ἑ.

τὸν πρὸς ὃν ὄρον ἀποστολῆς τῶν δεμάτων βάμβακος καὶ νημάτων, κυρίως ἀφ' οὗ χρόνου ἐλειτούργουν τὰ νηματοποιεῖα τῶν Ἀμπελακίων. Ἀριστὰ δὲ τοιαῦτα κοινὰ σπεδιόρων καὶ κομμισσιονάρων, ὡς ἔλέγοντο, ἦσαν τὸ τῆς Βουδαπέστης, τὸ τῆς Τεμεσβάρης καὶ τὸ τοῦ Σιμλίνου ἢ Ζέμονος, ἔχοντα εὐρείας ἀνταποκρίσεις ἐν Ρουστάβα καὶ Βιδινίω. Ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος μεγάλοι ἦσαν οἱ κίνδυνοι τῆς μεταφορᾶς, μάλιστα ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τῶν ἐτῶν 1806-12, καὶ οὐ μικραὶ αἱ ζημίαι. Πολλαχοῦ μὲν ἠναγκάζοντο οἱ Ἕλληνες ἔμποροι νὰ ἔρχωνται εἰς συμφωνίας καὶ ὑποχωρήσεις πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἐνίοτε δὲ, ἀλλὰ σπανιώτερον, ἐτύγχανον τῆς προστασίας Τούρκων τινῶν ἀρχόντων, ὧν ἡ καλοκαγαθία ἡμείβετο βεβαίως διὰ γενναίων ἀνταλλαγμάτων· οὐ σπανίως δὲ παρίστατο ἀνάγκη τῆς μεσολαβήσεως τῶν ἐν Ῥωμανίᾳ Ῥώσων πρακτόρων πρὸς ἀπαλλαγὴν τῶν ἐλληνικῶν φόρτων ἀπὸ τῆς μακροχρονίου αὐτῶν δεσμεύσεως. Ἐπηύζανε δὲ τὰς ἐκ τῶν τοιούτων δυσχερειῶν τῆς ἐπικοινωνίας ζημίαις ἢ ἐνίοτε ἐνεκα τῆς μικρᾶς χρονοτριβῆς περὶ τὴν ἀποστολὴν τῶν πραγματειῶν, ἰδίως τῶν δεμάτων τοῦ βάμβακος, εἰς περαιτέρους σταθμοὺς φθορὰ αὐτῶν. Τὰ δέματα μένοντα ἐκτεθειμένα εἰς τὸ ὑπαιθρον ἐσήποντο πολλάκις οὕτως, ὥστε τὸ ἥμισυ τῆς πραγματείας ἀπέβαινεν ἄχρηστον. Καὶ ἡ κακὴ δὲ συσκευὴ ἐγένετο μία τῶν πρωτίστων ἀφορμῶν ζημίας εἰς τοὺς ἐμπόρους. Διὰ τοῦτο κύριον ἔργον τῶν σπεδιόρων τῆς Βουδαπέστης ὡς καὶ τῶν λοιπῶν σταθμῶν ἦτο ἡ μέριμνα περὶ πάντων τῶν ζητημάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐπιμελῆ συσκευὴν καὶ ἀσφαλῆ μεταφορὰν. Ἐξαιρετος δὲ ἦτο ὡς πρὸς ταῦτα ὁ ὀργανισμὸς τῶν τοιούτων ἐμπορικῶν συνεταιρισμῶν. Δεξιοὶ καὶ ἀφρωσιωμένοι ἀμαξεῖς, κεκτημένοι ἐξαιρετὰ ὑποζύγια, πλοίαρχοι ἔμπειροι περὶ τὴν ποταμοπλοΐαν, σταθερὰ τιμολόγια τῶν προμηθειῶν (προβιζιόνων), ἐπιτηδείοι πράκτορες μετὰ συνέσεως καὶ τέχνης ἐπωφελοῦμενοι τὰς ἀδυ-

ναμίας καὶ τὰ συμφέροντα τῶν Τούρκων, τῶν Ῥωμούνων, τῶν Σέρβων, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν Ῥώσων τοποτηρητῶν ἐστήριζον τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον καὶ προήγον τὴν ἑλληνικὴν πίστιν. Ἡ τιμιότης ὤρειλε νὰ εἶνε ἡ βάσις τῆς ἐμπορικῆς συναλλαγῆς. Καὶ δὲν λείπουσι μὲν περιστάσεις κακοπιστίας, εὐρίσκομεν δ' ἐν τοῖς ἀρχαίοις τῆς Βουδαπέστης, ὡς καὶ ἐν τοῖς τῆς Βιέννης, καὶ Ἑλληνας ἢ τὰ ἄλλα θέσμια τῆς χώρας παραβαίνοντας ἢ καὶ ἐπὶ δευνότεροις ποτὲ ἐγκλήμασι κατηγορουμένους, οἷα ἡ παράχραξις νομισμάτων· ἀλλ' ὁ ἐπικρατῶν χαρακτήρ εἶνε ὁ τῆς τιμίας συναλλαγῆς. Αὐτὴν τὴν κοινότητα τῆς Βουδαπέστης ὡς καὶ τὴν τῆς Βιέννης καὶ αὐτὰς τὰς ομάδας τῶν σπεδιασῶν βλέπομεν πρώτας κατεξανισταμένας ἐναντίον παντὸς δόλου, κυρίως ἐν τῇ ἐμπορίᾳ τοῦ βάμβακος. Δὲν εἶνε λοιπὸν κενὸν ἐπώνυμον τὸ τιμιώτατος ἢ ἐνιμιώτατος ἐκεῖνο, ὅπερ προσετίθετο ὑπὸ τῶν ξενιτευμένων ἐκεῖνων Ἑλλήνων εἰς τὸ ὄνομα πραγματευτῆς, δι' οὗ συνήθως ἐδηλοῦτο ὁ ἔμπορος, καὶ ἐξηγεῖται εὐκόλως ἡ αἰτία, δι' ἣν ἐν τῇ οὐγγρικῇ αὐτῇ ἢ λέξις ἢ δηλοῦσα τὸν Ἕλληνα, τὸ Görtz, κατήντησε νὰ σημαίνῃ μέχρι καὶ τῆς σήμερον ἐν τῇ οὐγγρικῇ γλώσσῃ τὸν ἔμπορον καθ' ὅλου οἰουδῆποτε ἔθνους, ὡς εἰ εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ Ἑλλήνου νὰ προσιδίαζεν ἡ περὶ τὸ ἐμπόριον διατριβὴ καὶ ὡς εἰ ὁ Ἕλληνας νὰ ἦτο ὁ τύπος τοῦ ἐμπόρου. Τοιούτους ἀνδρας εὐχαρίστως ἠδύνατο νὰ προστατεύσῃ ὁ νόμος ἐν τῇ ξένη, ἅτε οὐ μόνον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἑαυτῶν συμπερόντων ἐπωφελῶς καὶ μετὰ σκοπιμότητος ἐργαζομένους, ἀλλὰ καὶ συμπροάγοντας τὴν ἐμπορικὴν συναλλαγὴν καὶ τὰς παραγωγούς δυνάμεις τῆς χώρας ἐκείνης, ἐν ἣ εἶχον πῆξει τὴν φωλεὰν αὐτῶν ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅπως ἐκφύγῃ τὴν ἐν τῇ γενετείρᾳ κακοδαιμονίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅπως ἀποκομίσῃ νόμιμα κέρδη χάριν ἑαυτῶν καὶ τῶν οἰκείων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ χάριν τῆς ιδέας τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος. Ἐγεννῶντο οὕτω δεσμοὶ ἀλληλεγγύης πρὸς τὴν ξενίζουσαν αὐτοὺς χώραν, ἣν οἱ πλεῖστοι, χωρὶς νὰ λη-

σμονῶσι τὰς ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν μακρινὴν καὶ δουλεύουσαν γῆν τῶν πατέρων, συνείθισαν νὰ θεωρῶσιν οἶονεὶ νέαν πατρίδα. Οἱ Μακεδόνες παροῖκοι ὑπελάμβανον οὐ μόνον συμμέρον, ἀλλὰ καὶ καθῆκον αὐτῶν νὰ στηρίζωσι κινδυνεύουσας τὰς πόλεις ἐν αἷς ὄκουν, καὶ βλέπομεν αὐτοὺς ἐν μὲν τῇ Βουδαπέστη παρέχοντας εἰσφοράς χρηματικὰς χάριν τῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν ἢ τῆς θεραπείας ἀσθενῶν στρατιωτῶν, ἐν δὲ τῇ Βιέννῃ προσφέροντας καὶ αὐτὰ τὰ δέματα βάμβακος τῶν ἰδίων ἀποθηκῶν χάριν ὀδοπραγμάτων ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς θετῆς πατρίδος.

Τοιαύτη πρὸς τὴν νέαν πατρίδα ἀφοσίωσις ἤξιον τοὺς Μακεδόνας παροίκους οὐ σπανίως οὐ μόνον τοῦ δικαιώματος τῆς πολιτογραφῆσεως ἐν Οὐγγαρία καὶ τῆς ἐν μέσῳ τῆς οὐγγρικῆς κοινωνίας ἀναδείξεως, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς εἰς τὰς τάξεις τῶν εὐπατριδῶν ἐγγραφῆς. Καὶ δὲν θὰ θελήσω μὲν νὰ πείσω ὑμᾶς, ὅτι ἐπιφανέστατοι οὐγγρικοὶ οἶκοι, οἷος ὁ τῶν Ἀνδράσση καὶ ὁ τῶν Zichy (Ζίση), ἀνάγουσι τὸ γένος εἰς Μακεδόνας προγόνους, καθ' ἃ ἰσχυρίσθη Αὐστριακὸς ἐπιφυλλιδιογράφος· ἀλλ' ἀναντίρρητον εἶνε, ὅτι ἄλλοι Ἕλληνες ἀνῆλθον ἐν Οὐγγαρία εἰς μεγάλην περιωπῆν. Ἀρκεῖ νὰ μνημονεύσω ἐνός τῶν δημοτικωτέρων δημάρχων τῆς Βουδαπέστης, τοῦ ἐκ Κοζάνης Κωνσταντίνου Τερζῆ, διακριθέντος κατὰ τὸ μέσον τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Μακεδονικὴν δ' ἔχει ἀναμφηρίστως τὴν καταγωγὴν καὶ εἰς τῶν μεγάλων οἰκῶν τῆς Οὐγγαρίας, ὁ τῶν Νάκων. Ἀνάγει δὲ ὁ οἶκος οὗτος τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν Χριστόφορον Νάκον. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ βίον καὶ τὰς ἀργὰς τῆς ἐν Οὐγγαρία διαμονῆς παραμένουσιν ἄγνωστα, λέγεται δ' ὅπως δῆποτε μετοικήσας αὐτότε περὶ τὸ 1780. Εἶνε δὲ ἀληθῶς ἄπορος ἢ ταχεῖα αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἐν ἔτει 1800 θανάτου πρόδος ἐν τῇ νέᾳ πατρίδι. Ἡ μακρὰ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου τῆς ἐν Πέστη ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἐντετοιχισμένη λατινικὴ ἐπιτάφιος ἐπιγραφή διδάσκει ἡμᾶς πλεῖστα ὅσα περὶ αὐτοῦ ἄλλοθεν ἄγνωστα καὶ συμπληροῦντα ὅσα ἄλλοθεν μαν-

θάνομεν περὶ τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου ἀνδρός. Παρουσιάζεται εἰς ἡμᾶς ὁ διακεκριμένος Μακεδὼν πολυγλωσσότατος, φιλαποδημότατος, περιοδεύσας τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἑλβετίαν, τὴν Ὀλλανδίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ῥωσίαν. Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων ὑπηρεσιῶν ἃς παρέσχεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν κυριώταται ὑπῆρξαν αἱ περὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας, καὶ ἰδίως μνημονεύεται, ὅτι αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος. Ὁ μέγας γεωργὸς ἀπέβη δικαίως ἐξ αὐτοκρατορικῆς εὐνοίας τοῦ Ἰωσήφ Β' καὶ μέγας γαιοκτῆμων καὶ κύριος ἀπεράντων κτήσεων ἐν τῷ Nagy-Szent-Mielos τῆς οὐγγρικῆς κομιτείας Torontál καὶ ἐτιμήθη προσηκόντως διὰ τῆς προσωυμίας κόμιτος καὶ μεγάλων παρασήμων. Ἀλλὰ παρὰ πάσας τὰς τιμὰς ὁ ἐκ Μακεδόνων Οὐγγρος εὐπατρίδης δὲν ἐλησμόνησε τὰς πατρίους ὑποχρεώσεις, καὶ διὰ τοῦτο ἡ πενθοῦσα ἐξ εὐπατριδῶν χήρα Ἐλισάβετ von Heiligenthal καὶ οἱ υἱοὶ Ἀλέξανδρος καὶ Κωνσταντῖνος, ἰδρύνοντες ἐν ἔτος μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ hoc triste monumentum pietatis amoris ac memoriae sempiternae caussa, δὲν ἐλησμόνησαν τὰς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν τῆς Βουδαπέστης, τὸν ἑφημέριον αὐτῆς καὶ τὴν σχολὴν εὐεργεσίας τοῦ θανόντος, ἀπηχοῦντες βεβαίως τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς ὅλης ἑλληνικῆς κοινότητος πρὸς τὸν ἀποιχόμενον εὐεργέτην.

Τέλος δὲ τῆς οὐγγρικῆς εὐγενείας ἠξιώθη ἀναδειχθεὶς βαρῶνος τῷ 1818 ὁ ἐκ Μοσχοπόλεως Σίμων Σίνας, ὁ πατὴρ τοῦ Γεωργίου ἐκείνου τοῦ ἰδρύσαντος ἐν Βιέννῃ τὸν περιώνυμον τραπεζιτικὸν οἶκον καὶ κτίσαντος τὸ κστεροσκοπεῖον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁμώνυμος πάππος τοῦ κτίστου τῆς Ἀκαδημίας.

Ἀλλὰ, καίπερ οὕτως ἐχόμενοι τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῶν πρὸς τὴν χώραν ἐν ἣ διαβιοῦντες ἐπλούτουν ἢ τούλάχιστον ἀπῆλθον τῶν ἀγαθῶν τῆς εὐτυχίας, καίπερ τοιούτων τυγχάνοντες ἐν αὐτῇ ἐνίοτε τιμῶν, δὲν ἔπαυον ἀναλογιζόμενοι, ὅτι θά ᾔησαν ὅπωςδῆποτε ξένοι ἐν γῆ ξένη, ἂν δὲν ᾔησαν στερεῶς συμπα-

γεῖς πρὸς ἀλλήλους καὶ ἂν δὲν προσέκειντο πιστῶς εἰς ἄλλας ὑποχρεώσεις ἐπιτερωτέρας, εἰς τὰς πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν πατρίδα.

Καὶ τῶν μὲν πρὸς τὴν θρησκείαν ὑποχρεώσεων γέννημα ὑπῆρξεν ἡ μέριμνα περὶ κτίσεως ἰδίας ἐκκλησίας καὶ περὶ τῆς ταφῆς τῶν οἰκογενῶν κατὰ τὰ νόμιμα τῆς ὀρθοδοξίας.

Δὲν εἶνε θέμα τῆς σήμερον καὶ θὰ ἦγεν ἡμᾶς εἰς μῆκος πολὺ ἢ ἔκθεσις τῶν κατὰ τὴν ἱστορίαν τῆς κτίσεως τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας τῆς Βουδαπέστης. Ἐπιτραπήτω νὰ περιορισθῶ ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο εἰς ὀλίγας μόνον λέξεις. Καὶ δὴ τὸ μὲν πρῶτον οἱ Ἕλληνες τῆς Βουδαπέστης, ἐξαρτώμενοι ἐκκλησιαστικῶς ἀπὸ τοῦ ὀρθοδόξου ἐπισκόπου Βουδιμίου, ἦτοί τῆς Βούδης (τοῦ Ofen), ἐξεκκλησιάζοντο κοινῇ μετὰ τῶν Σέρβων ἐν τῇ κατὰ τὴν Πέστην σερβικῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐν ἣ ἡ λειτουργία ἐτελεῖτο ἑλληνιστί καὶ σερβιστί. Τελευτῶντος δὲ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος προέβησαν νομίμως ἀδεία τῶν ἀρχῶν εἰς τὴν κτίσιν ἰδίας ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἣτις καὶ συνετελέσθη τῷ 1790 διὰ δαπάνης 110.000 φράγκων, ἐγκαινισθεῖσα τῇ 15 Αὐγούστου τοῦ ἔτους ἐκείνου ὑπὸ τοῦ Ἑλλήνος ἐπισκόπου Βούδης Διονυσίου. Ἐκτίσθη δ' ἡ ἐκκλησία αὕτη δι' εἰσφορῶν τῆς κοινότητος, ἐν ἣ διακόσιοι περίπου Ἕλληνες, ὧν μεταξὺ πρωτοστατοῦσι Μακεδόνες ἐκ Θεσσαλονίκης, Σερρῶν, Κοζάνης, Σιατίστης καὶ Βιτωλίων. Εἰς δὲ τούτους πρέπει νὰ προσθέσωμεν τοὺς μεγάλους Μακεδόνας εὐεργέτας τῆς κοινότητος καὶ τῆς ἐκκλησίας, τὴν Σοφίαν Λύκα καὶ τὸν Ἀλέξανδρον Λέπωραν, ἀμφοτέρους ἐκ Μοσχοπόλεως, καὶ τὸν ἐκ Σιατίστης γνωστότατον λόγιον Γεώργιον Ζαβίραν, θανόντα ἐν Πέστη τῷ 1804, οὗ τὰ βιβλία καὶ τὰ χειρόγραφα ἀπόκεινται μέχρι καὶ τῆς σήμερον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς κοινότητος¹. Μακεδῶν δὲ ὑπῆρξε καὶ ὁ δεῦτερος τῶν

¹ Νέου Ἑλληνομνημόνωνος Τόμ. Η' σ. 70 κ. ε.

ιερατευσάντων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὁ ἐκ Κοζάνης Χαρίσιος Σακελλίων (1794-1803)¹. Μεταξὺ δὲ τῶν συνεισενεγκόντων χρῆμα εἰς κτίσιν τῆς ἐκκλησίας ὑπῆρξαν καὶ οὐκ ἕλιγοι Κουτσόβλαχοι, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Οὐγγαρίας συνέβη. Καὶ εὐλόγως. Ὁ ἀναγινώσκων τὸν Θούριον τοῦ Ῥήγα δύναται εὐκόλως νὰ συνιῶη ὅποια ἡ κρατούσα κατὰ τὸν δέκατον ὀγδοὸν αἰῶνα, ἐξακολουθήσασα θε καὶ μετ' αὐτὸν ἔτι ἐπὶ πολὺ μετὰ τῶν Ἑλλήνων συσχετίσις καὶ συναδέλφωσις τῶν συνοίκων λαῶν τοῦ Αἵμου. Κατὰ ταῦτα καὶ οἱ Κουτσόβλαχοι συναπετέλουν μέλος τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας ἀδιαίρετον ἐν τε ταῖς πατρίσι καὶ ἐν τῇ ξένῃ. Ἄλλ' ἀρκεῖ νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς Μοσχοπόλεως, ἐνὸς τῶν κυριωτάτων κέντρων τῶν Κουτσόβλαχῶν, διὰ νὰ ἴδωμεν ἂν καὶ κατὰ πόσον οἱ Κουτσόβλαχοι εἶχον ἰδίαν ἐθνικὴν συνειδήσιν ἢ μᾶλλον ἦσαν ὀτρηροὶ συνεργάται τῆς ἐθνικῆς ιδέας, παρουσιάζοντες φαινόμενον, ὅπερ καὶ σήμερον ἔτι δυνάμεθα ν' ἀνεύρωμεν παρ' αὐτοῖς. Παρὰ πάντα ταῦτα, ὡς ἀλλαχοῦ τῆς Οὐγγαρίας, ἢ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους πολιτικῆς διάστασις Ῥωμούνων καὶ Ἑλλήνων ἦγαγε καὶ εἰς τὴν ἀξίωσιν τῆς διεκδικήσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας Βουδαπέστης ὡς ἑλληνικῆς. Ἀλλὰ, διεξαχθέντος μακροτάτου δικαστικοῦ ἀγῶνος ἐνώπιον τῶν οὐγγρικῶν δικαστηρίων, ἡ νίκη ἀπέβη ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος δι' ὀριστικῆς ἀποφάσεως τοῦ οὐγγρικοῦ Ἀρείου πάγου, ἐν ἣ περιέχεται καὶ ἡ οὐχὶ ἄμοιρος πολιτικῆς σημασίας διαγνώμη, ὅτι πᾶν τὸ κουτσοβλαχικὸν ὄν εἶνε καὶ ῥωμουικόν. Οὕτω διεσώθη χάριν τοῦ ὀρθοδόξου ἐκκλησιασματος τῶν Ἑλλήνων τῆς Βουδαπέστης οὐ μόνον αὐτὴ ἡ ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν τῷ μεταξὺ ἐνεκεν ὑπερτιμήσεως τῆς ἀξίας τῶν περὶ αὐτὴν κτημάτων αὐτῆς μεγάλως αὐξηθεῖσα περιουσία τῆς κοινότητος, ἐχούσης μὲν σήμερον εἰσόδημα ἑβδομήκοντα χιλιάδων κορωνῶν, μελλούσης δὲ

¹ Γῶγος ἐν Ἐκκλησ. Ἀληθείᾳ Τόμ. Δ' (1883, 4) σ. 339 κ. ἑ.

μετὰ τριάκοντα περίπου ἔτη νὰ ἔχη διακοσίας πενήκοντα μέχρι τριακοσίων χιλιάδων ἐτησίου εἰσοδήματος. Καὶ ταῦτα διότι ἡ ἐκκλησία καὶ τὰ περί αὐτὴν κτήματ' αὐτῆς κεῖνται ἐν τῇ πλατείᾳ Petöfiter τῇ φερωνομούμενῃ ἀπὸ τοῦ μεγάλου ποιητοῦ τῆς Οὐγγαρίας ἐν ἐνὶ τῶν κεντρικωτάτων μερῶν τῆς νέας πόλεως καὶ πλησίον τῶν μεγάλων αὐτῆς ξενοδοχείων. Τοιαύτη δὲ εἶνε ἡ ἀξία τῶν γηπέδων ἐν ἐκείνῳ τῷ κέντρῳ, ὥστε προσεφέρθησαν εἰς τὴν κοινότητα πρὸς ἐξαγορὰν τῶν κτημάτων αὐτῆς 2.000.000 κορωνῶν.

Τὸν δὲ ἰδιαζόντως μακεδονικὸν καὶ ἑλληνικὸν χαρακτήρα τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βουδαπέστης κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος καὶ τὰς ἐπομένους δεκαετηρίδας τοῦ δεκάτου ἐνάτου δεικνύουσι καὶ αἱ ἐπιτάφιοι πλάκες τῶν θανόντων. Καὶ δὴ μέχρι τινὸς οἱ νεκροὶ ἐθάπτοντο ἐν αὐτοῖς τοῖς προαυλίοις τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν, πρότερον μὲν τῆς σερβικῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, εἶτα δὲ τῆς ἑλληνικῆς τῆς Κοιμησεως· τέλος δ' ἀπαγορευθείσης τῆς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ταφῆς οἱ νεκροὶ ἀπὸ ἱκανῶν ἤδη δεκαετηρίδων θάπτονται ἐν τῷ κεντρικῷ νεκροταφείῳ τῆς πόλεως, ἐν ᾧ ἴδιον διαμέρισμα ἐπιφυλάσσεται εἰς τοὺς ὀρθοδόξους. Ἐπισκοποῦντες δὲ τὰς ἐπιταφίους ἐκείνας ἐπιγραφὰς ἔχομεν πρὸ ἡμῶν νέαν ἀξίαν λόγου πηγῆν, ἀποδεικνύουσαν τὸν ἀκραιφνῆ ἑλληνισμὸν τῶν ἐκ Μακεδονίας παροίκων τῆς Βουδαπέστης. Οἱ οἰκογενεῖς τῶν θανόντων, οἰοῦν καύχημα θεωροῦντες τὴν ἐκ Μακεδονίας καταγωγῆν, μνημονεύουσι ῥητῶς τῆς γενετείρας τῶν οἰκείων νεκρῶν. Οὕτω καὶ πάλιν ἀντιπαρέρχεται πρὸ ἡμῶν ἡ Θεσσαλονίκη, τὸ Μοναστήριον, τὸ Γκράμποβον καὶ ἡ Βέρροια, μάλιστα δὲ ἡ Κοζάνη, ἡ Καστορία καὶ ἡ Μοσχόπολις. Τὸ μικρὸν Corpus τῶν ἐπιταφίων τούτων ἐπιγραφῶν, ἅς συνήγαγον, δὲν εἶνε μόνον ἱστορικὴ πηγῆ, ἀλλὰ γεννᾷ καὶ ἀξίαν λόγου πατριωτικῆς συγκινήσεις.

Ἐνθάδε κεῖται ξένος θανάων ἐν ξέην
ὁ ἐκ Κοζάνης Δημήτριος Ἀγόρα

ἀναγινώσκωμεν ἐν τινὶ διὰ χωλιάμβων κατὰ τὸν βυζάντιακὸν τρόπον γεγραμμένη ἐπιγραφῇ τοῦ 1809. Καὶ ἄλλαι δ' ἐπιγραφαὶ ἀρχαῖζουσιν ὡς πρὸς τὴν γλώσσαν καὶ τὸ μέτρον. Ἄλλὰ καὶ διὰ πολιτικῶν στίχων ἐκφέρονται ἐνίοτε τὰ ἐπιτάφια. Ἄλλ' ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν ἐν αὐτοῖς ποιητικὰς καλλονὰς ἀποδεικνύουσιν εἰ ἐξῆς στίχοι ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἐν ἔτει 1772 θανόντος Γεωργίου Γούση Μίσιου.

Θέλεις νὰ μάθῃς τίς ἐστὶν ὁ ὧδε τεθαμμένος
καὶ πῶς μὲν ὠνομάζετο, ποῦ δ' ἦτο γεννημένος.
Γνώθι, διὸ Γεώργιος ὑπῆρχε κεκλημένος
τοῦ Γούση Μίσιου υἱὸς πολλὰ ἠγαπημένος.
Κοζάνης ἦτο γέννημα, θρέμμα Μακεδονίτης,
ὃς εἶθε γένοιτο, Χρισιῆ, καὶ Οὐρανοπολίτης.
Ἔνα πρὸς τοῖς τριάκοντα ἔζησε χρόνους ὅλους,
τώρα δὲ κατεσκήνωσε πρὸς οὐρανίους δόμους.

Καὶ τοιαῦται μὲν αἱ πρὸς τὴν θρησκείαν σχέσεις τῶν Μακεδόνων τῆς Βουδαπέστης. Ἡ δὲ πατρίς παρουσιάζετο εἰς αὐτοὺς οὐχὶ ὑπὸ τὴν στενὴν ἔννοιαν τῆς γενετείας. Δὲν ἦτο ἡ ἀρχαία πόλις ἢ κατ' αὐτὴν τὴν ἀριστοτελικὴν ἀντίληψιν ἐξικνουμένη μόνον μέχρι τῶν ὄριων, εἰς ἃ ἠδύνατο νὰ φθάσῃ ἡ φωνὴ τοῦ κήρυκος, καλοῦντος τοὺς πολίτας ἀπὸ τῆς οἰκείας ἀκροπόλεως. Δὲν ἦτο ἡ στενὴ πατρίς, ἧς τὸ ἔδαφος περιελάμβανε μόνον ὅσους ἠδύνατο νὰ συναγείρῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἢ καμ' ἅπαντα τοῦ χωριοῦ. Ἦτό τι μεγαλειότερον καὶ ἱερώτερον ἦτο ἡ πατρίς ἐκείνη, ἧς τὴν ἔννοιαν εἶχεν εὐρύνει ἡ δουλεία, συσφίξασα διὰ δεσμῶν ἀδιαρρήκτων τοὺς συνανήκοντας εἰς αὐτὴν ἦτο ἡ μεγάλη οἰκογένεια τῶν ὁμοφύλων ἅμα καὶ ὁμοθρήσκων,

ἤτις, δουλεύουσα ἀπὸ αἰώνων ὑπὸ τὸν κατακτητὴν, εἶχεν ἀντὶ σημαίας τὸν δικέφαλον αἰετὸν τῶν Παλαιολόγων καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν βαρυσήμαντον ἐκείνην λέξιν τὸ γένος, ἣτις ἀπὸ τῶν παραμονῶν ἤδη τῆς ἀλώσεως τῆς βασιλευσύσης παρεῖχεν εἰς τοὺς ἀδυνάτους τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλοτε χρόνων καὶ ἀπὸ τοῦ προσδοκωμένου μέλλοντος θύναμιν καὶ ἐφιθύριζεν εἰς τὸ οὖς τῶν τεταπεινωμένων καὶ συντετριμμένων ὅλην τὴν ἀποιχομένην αἰγλήν ἡμερῶν εὐκλείας καὶ τὰ γλυκεὰ ὄνειρα μελλούσης ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Χάριν τῶν νοσοῦντων ἀδελφῶν τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτὸ τὸ γένος συνιστᾷ καὶ ἡ κοινότης τῆς Βουδαπέστης, καθ' ἣ καὶ ἄλλαι ἑλληνικαὶ ἐν τῇ ξένη παροικίαι, ἴδιον νοσοκομεῖον. Ἐπ' ὄνοματι τοῦ γένους χορηγοὶ γενναῖοι καταλείπουσι κληροδοτήματα πρὸς ἰδρύσιν ξενῶνος, μέλλοντος νὰ στεγάζῃ ἀπόρους ὁμογενεῖς. Χάριν τοῦ γένους ἰδρύεται τὸ σχολεῖον τῆς κοινότητος, οὗ ἡ ἱστορία συνδέεται πρὸς τὰ ὀνόματα τοῦ Ἰωαννίτου Πολυζῶη Κοντοῦ, τοῦ Ζακυνθίου Βενδώτου καὶ ἄλλων. Μακεδῶν δὲ εἶνε ὁ κατὰ τὰ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ἔγγραφα κυριώτατα συνεργήσας εἰς τὴν δι' ἀγαθῆς οικονομικῆς διαχειρίσεως εὐδόωσιν τοῦ σχολείου, ὁ ἐκ Βερροίας Νικόλαος Βικέλας. Χάριν τέλος τοῦ γένους ἰδρύεται παρὰ τῇ κοινότητι πλουσία βιβλιοθήκη καὶ συγκομίζονται ἔντυπα καὶ χειρόγραφα. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη πλουτίζεται διὰ δωρεῶν Ἑλλήνων καὶ Οὐγγρων. Ἐν αὐτῇ κατατίθενται τὰ βιβλία τοῦ ἐκ Καστορίας Σεβαστοῦ Χατζῆ Οἰκονόμου καὶ μάλιστα τὰ ἔντυπα καὶ αἱ ἐν χειρογράφῳ ἀνέκδοτοι συγγραφαὶ τοῦ Σιατιστέως Γεωργίου Ζαβίρα, οὗ τὸ ὄνομα εἶνε ἀναποσπᾶστως συνδεδεμένον πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα τῆς Βουδαπέστης. Τὸ δὲ γεγονός, ὅτι μεταξὺ τῶν δωρημάτων αὐτοῦ εἶνε καὶ ἀντίτυπον τῆς Χάρτας τοῦ Ῥήγα, ὅπως καινούργες καὶ τὸ ἄριστα διατετηρημένον ἀπάντων τῶν γνωστῶν μοι, δεικνύει πῶς αἱ ἐν τῇ ξένη κοινότητες ἐκεῖναι καὶ οἱ ἐν αὐταῖς ὄρωντες καὶ κινούμενοι ἀντελαμβάνοντο τῶν πρὸς τὸ

γένος ὑποχρεώσεων. Τέλος δὲ καὶ ἑλληνικά βιβλία ἐκτυποῦνται ἐν τῷ πανεπιστημιακῷ τυπογραφείῳ τῆς Βούδας. Πρωτοστατοῦσι δὲ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἐκπαιδευτικῇ καὶ πατριωτικῇ κινήσει Μακεδόνες. Μιχαὴλ Παπαγεωργίου ὁ Σιατιστεὺς συντάσσει μέγα Ἀλφραθητάριον καὶ θρησκευτικὰ βιβλία, καὶ πλούσιοι ἐκ Καστορίας ἔμποροι, ὁ Δημήτριος Σακελλάριος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, εἶνε οἱ καταβάλλοντες τὰ πρὸς ἔκδοσιν αὐτῶν ἀναλώματα ¹. Τὴν Πέστην τέλος ἐκλέγει ὡς ἔδραν αὐτοῦ πρὸς ἐκμάθησιν τῆς σλαβονικῆς ἰδίως ὁ ἐν Βιέννῃ δράσας γνωστότατος ἐκ Κλεισούρας τῆς Μακεδονίας συγγραφεὺς Δημήτριος Δάρβαρις ἐκεῖνος, ὅστις διὰ πλείττων συγγραφῶν ἐν παντί εἶδει τοῦ ἐπιστήτου ἠγωνίσθη νὰ διδάξῃ τοὺς ὑπὸ τὸν ζυγὸν διατελοῦντας Ἕλληνας.

Οὕτως ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῆς Βουδαπέστης ἀναδεικνύεται οὐ μόνον ἡ πολυπληθεστάτη, ἀλλὰ καὶ ἡ σπουδαιότατη ἀπασῶν τῶν ἐν Οὐγγαρίᾳ, καὶ αἱ λεπτομέρειαι τῶν κατ' αὐτὴν θὰ πληρώσωσιν οὐκ εἰς μακρὸν πολλάς καὶ ἀξίας προσοχῆς σελίδας τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας.

Οὐχὶ δ' ἕλιγώτερον περισπούδαστοι εἶνε αἱ ἐν αὐτῇ τῇ Αὐστρίᾳ ἑλληνικαὶ κοινότητες, ὧν ἀξιολογώταται εἶνε ἡ τῆς Τεργέστης καὶ ἡ τῆς Βιέννης. Καὶ περὶ μὲν τῆς τῆς Τεργέστης, ἥς ἡ ἱστορία ηὐτύχησε νὰ τύχῃ ἐπ' ἐσχάτων ἐπιμελοῦς ἐξεταστοῦ ², δὲν προτίθεμαι νὰ ποιήσω λόγον σήμερον, ἐπειδὴ ἐξ ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν μᾶλλον ἢ ἐκ Μακεδονίας ἐστρατολογήθησαν οἱ ἀποτελέσαντες αὐτήν. Περιορίζομαι δὲ μόνον εἰς ἐπισκόπησιν τῶν κατὰ τὴν κοινότητα τῆς Βιέννης, καὶ ταῦτα διὰ

¹ Πρβλ. Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Η' σ. 70 κ. ἑ.

² *Μαργαρίτου Κωνσταντινίδου* Ἡ ἐν Τεργέστη ἑλληνικὴ κοινότης ἐν ἐπιφυλλίσι Νέας Ἡμέρας ἀρ. 1671 (2647) τῆς 22 Δεκεμβρίου 1906 — 1675 (2651) τῆς 19 Ἰανουαρίου 1907, ἀρ. 1698 (2674) τῆς 29 Ἰουνίου — 1700 (2676) τῆς 13 Ἰουλίου 1907 καὶ ἀρ. 1717 (2694) τῆς 9 Νοεμβρίου — 1720 (2697) τῆς 30 Νοεμβρίου 1907.

βραχυτάτων, ἐκλέγων μόνον τὰ κυριώτατα τῶν πολλῶν ὅσα περὶ αὐτῆς ἠδυνάμην νὰ εἶπω.

Αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐλληνικῆς ταύτης παροικίας καταδιβάζονται συνήθως εἰς τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα, εἰς αὐτοὺς ὁῦλα δὴ ἐκείνους τοὺς χρόνους, καθ' οὓς εἶδομεν ἤδη ἀρχομένην καὶ τῶν ἐν Οὐγγαρίᾳ ἐλληνικῶν παροικιῶν τὴν σύμπηξιν. Ἄλλ' ἂν εἶνε ἀξία πίστεως ἡ μαρτυρία ἀναφορᾶς τινος τῶν Ἑλλήνων παροικῶν τῆς Βιέννης, ἀπευθυνομένης τῷ 1814 πρὸς τὸν Ἑλληνα προστάτην τῶν Ἑλλήνων Ἰωάννην Μαυρογένην, πρεσβευτὴν τῆς Πύλης παρὰ τῷ αὐτοκράτορι τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκῳ Β', καὶ ἀποκειμένης ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ ἐν Βιέννῃ ἐλληνικοῦ ναοῦ τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, αἱ πρῶται ἐγκαταστάσεις Ἑλλήνων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἶχον γείνει πρὸ διακοσίων ἤδη περίπου ἐτῶν, ἤτοι κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ δέκατου ἐβδόμου αἰῶνος. Ἀντιστρατευόμενοι ἐν τῇ ἀναφορᾷ ἐκείνῃ οἱ Ἕλληνες τῆς Βιέννης πρὸς ὕβριστικὸν καὶ συκοφαντικὸν λίβελλον, δημοσιευθέντα ἐν τῇ ἐφημερίδι τῶν χρόνων ἐκείνων Wanderer, ἀνακεφαλαιοῦσι τὴν ἄμυναν αὐτῶν εἰς τὰς λέξεις ταύτας: «Μετερχόμεθα ἐνταῦθα ἐμπόριον καὶ οὐχὶ τοκογλυρίαν, ἔχομεν σχέσεις πρὸς τελωνεῖα, ἀποθήκας, τεχνίτας, ἐργαστάσια, ἀμαξεῖς, ἀχθοφόρους, ὁδοιποροῦμεν διὰ λεωφόρων, γεφυρῶν καὶ διωρύγων, διαβιοῦντες αὐταρκέστατα διὰ τῶν ἡμετέρων ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων, δὲν εἶνε δ' ἔργον ἡμῶν ἡ τοκογλυρία».

Καὶ ἡ σύνοψις αὕτη τῆς ἀμύνης τῶν μελῶν τῆς ἐλληνικῆς ἀδελφότητος Βιέννης καὶ ἡ κατ' αὐτῶν ἐξ ἐβραϊκῶν ἀντιζήλων κύκλων τοξευθεῖσα κατηγορία ἐκείνη δεικνύουσι τὴν δύναμιν ἢ τὸν πλοῦτον τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων ἢ τραπεζιτῶν τῆς πόλεως. Ἐξ ἀρανῶν τὸ πρῶτον ἀφορμηθέντες ἀρχῶν ἐκράτου τῆς ἀγορᾶς τῆς Βιέννης ὡς ἔμποροι τῶν ἐκ τῆς ἐλληνικῆς Ἀνατολῆς εἰδῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ χρηματιστηρίου διὰ τῆς μεγάλης τραπεζῆς Σίνα. Ἐκορυφώθη δὲ μάλιστα ἡ δύναμις αὐτῶν ἀρχομένου

τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος καὶ μέχρι τῆς τετάρτης αὐτοῦ δεκάδος, ὅτε ἡ αὔξησις τῶν μέσων τῆς παγκοσμίου συγκοινωνίας, ἡ προστασία καὶ ἐπικράτησις τῶν Ἰουδαίων βιομηχανῶν, ἐμπόρων καὶ τραπεζιτῶν καὶ ἄλλαι ποικίλαι ἀφορμαὶ ἐπήνεγκον τὴν ὑπερευδοκίμησιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸν περιορισμὸν καὶ τὴν βαθμιαίαν ἔκπτωσιν τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος.

Ἡ δ' ἐπίδρασις αὐτῶν δὲν περιορίζετο εἰς μόνον τὰ ἐμπορικὰ πράγματα καὶ τὰς τραπεζιτικὰς ἐπιχειρήσεις, ἀλλ' ἐπεξετεινέτο καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κοινωνίαν. Ὀλόκληρος ἡ μέχρι τῶν παροχθίων τοῦ Δουνάβεως περὶ τὸ Fleischmarkt, τὸ Hafnersteig, τὸ Hoher Markt, τὴν Rothgasse, τὴν Sonnenfelsgasse συνοικία ἦτο ἐλληνική¹. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων δὲ φερωνυμεῖται ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον ἡ Griechengasse. Τῆς δὲ κοινωνικῆς τῶν Ἑλλήνων ἐπίδράσεως ἀρκεῖ ἐν καὶ μόνον παράδειγμα. Ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον αἱ Βιενναῖαι μητέρες, θέλουσαι νάντεπεξέλθωσι πρὸς τὰ τέχνα τάπαιτοῦντα παρ' αὐτῶν πολλὰ γλυκύσματα, λέγουσιν εἰς αὐτὰ Geh zum Hutzabutzl. Ἐξηγεῖται δὲ κατὰ παράδοσιν ἢ φράσις ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὸν δέκατον ἑβδομον αἰῶνα ἔζη ἐν Βιέννῃ Ἕλληνας ἐμποροὺς καλούμενος Hutzopolli, ἦτοι Χατζόπουλος, ὅστις, φιλοφρονέστατος ὢν πρὸς τὰ παιδιά, συνείθιζε νὰ διανέμη εἰς αὐτὰ καθ' ὁδὸν γλυκύσματα.

Κυριώτατα δὲ ἀντικείμενα τοῦ ἐμπορίου τοῦ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τούτων ἐμπόρων διεξαγομένου ἦσαν τὰ ἐπιχώρια προϊόντα τῆς Ἀνατολῆς, προοριζόμενα εἴτε δι' αὐτὴν τὴν Αὐστρίαν, εἴτε καὶ πέραν αὐτῆς διὰ τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἑλβετίαν. Ἐξεῖχον δὲ μεταξὺ αὐτῶν ὁ βάμβαξ, τὰ αἰγόμελλα ἔρια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Βλαχίας καὶ τὰ νήματα. Ἰδίως δὲ ἤκμασε τὸ ἐμπόριον τῶν τοιούτων ἐρίων πρὸ τῆς μεγάλης

¹ Σπυρ. Π. Δάμπρου Λόγοι καὶ ἀνμνήσεις ἐκ τοῦ βορρᾶ. Ἐν Ἀθήναις. 1909 σ. 65 75.

διαδόσεως τῶν προβατείων ἐρίων τῆς Αὐστραλίας καὶ τοῦ Εὐ-
έλπειδος ἀκρωτηρίου. Τὰ μέγιστα δ' ὠφέλησε τὸ ἐλληνικὸν
ἐμπόριον, καθ' ἃ ἄλλως καὶ τὴν ἐλληνικὴν ναυτιλίαν ἐν τῷ
Αἰγαίῳ, ὡς γνωστὸν, ἐ ἐμπορικὸς ἀποκλεισμὸς τῶν ἡμερῶν
Ναπολέοντος τοῦ μεγάλου, ὅτε πάντα ἀγγλικά προϊόντα καὶ
τὰ διὰ τῆς Ἀγγλίας ἐρχόμενα εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Εὐρώπην
ἐτύγγανον φανατικῶς διωγμοῦ¹. Πρὸς τὰς ἡμέρας δ' ἐκείνας
συνέπιπτε καὶ ἡ ἀκμὴ καὶ πρόοδος τῆς συνεργατικῆς ἐταιρείας
τῶν Ἀμπελακίων τῆς Θεσσαλίας μετὰ τῶν πολυκινῆτων αὐ-
τῆς βάμβακοκλωστηρίων καὶ νηματουργείων, ἐξ ὧν ἀρθονω-
τάτη ἐγίνετο ἡ εἰς τὴν Αὐστρίαν ἐξαγωγή.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλὰ παντοῖα φυσικὰ καὶ τεχνητὰ προϊόντα τῆς
Ἀνατολῆς, μάλιστα δὲ ἀλαιζάδες καὶ γιασμάρια, ἦσαν ἀντι-
κείμενα εὐρυτάτου ἐμπορίου. Ἡ δὲ ἤδη τότε μεγάλη ἐν Αὐ-
στρία αὐξήσις τῆς βιομηχανίας τοῦ βάμβακος παρεῖχεν ἀφορ-
μὴν εἰς πλουσίαν εἰσαγωγὴν τῆς πρώτης ὕλης ἐκ τῆς Ἀνατο-
λῆς καὶ ἐπηύξανε τὴν δραστηριότητα τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων.
Παραλλήλως δὲ πρὸς τὴν τοιαύτην ἐμπορικὴν κίνησιν ἔβαινε
καὶ ἡ τραπεζιτικὴ, ἧς ἐπίσης συμμετεῖχον Ἕλληνες, ἰδίως δὲ
ὁ οἶκος Σίνα, διαγωνιζόμενος πρὸς τὰς αὐστριακὰς τραπεζὰς
Fries und Compagnie, Arnstein, Geymüller καὶ Suller. Εἰς
τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐλληνικῆς ἐκείνης τραπεζῆς τοῦ Σίνα συνε-
τέλεσε μεγάλως τὸ γεγονός, ὅτι αἱ πραγματεῖαι τῆς Ἀνατολῆς
ἐπληθύνοντο ἐν Βιέννῃ διὰ γραμματίων τετραμήνου προθε-
σμίας καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ἐξ Αὐστρίας διὰ τὴν
Τουρκίαν προοριζομένων ἐμπορευμάτων ἡ ἀξία αὐτῶν ἠδύνατο
νὰ πληρωθῆ ἢ ἀμέσως τοῖς μετρητοῖς ἐπὶ μεγάλη τιμῇ προεξ-
οφλήσεως ἢ διὰ συναλλαγμάτων ἐξαμήνων πληρωτέων ἐν

¹ Alexander Peoz Die griechischen Kaufleute in Wien. Separatabdruck aus «N. Fr. Presse». Druck der «N. Fr. Presse Christoph Reisser. 1888 σ. 6.

Βιέννη¹ Οὕτω, μεταβαλλομένης τῆς Βιέννης καὶ εἰς χρηματιστήριον τῆς Ἀνατολῆς, εἰκὸς ἦτο νὰ ἔγῃ πλείστας ὄσας ἐργασίας ὁ οἶκος ἐκεῖνος ὁ ἔχων τὰς πλείστας τῶν σχέσεων μετὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας. Συνήργει δὲ καὶ τὸ ὄξυ παρατηρητικὸν καὶ τὸ προορατικὸν τοῦ Γεωργίου Σίνα, ὅστις οἶονεὶ ὡσπραίνετο τὸ κέρδος. Ὁ Μοσχοπολίτης τραπεζίτης καὶ χρηματιστῆς ἦτο ἡ Πυθία τοῦ χρηματιστηρίου τῆς Βιέννης· ἀκόμη δὲ καὶ σήμερον δεικνύεται ἐν τινι γωνίᾳ τοῦ Fleischmarkt οὐ μακρὰν τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας τὸ μικρὸν γωνιαῖον καφενεῖον, τὸ ἔτι καὶ νῦν ἀπὸ ἀρχαίας παραδόσεως ὀνομαζόμενον Café grec, εἰς ὃ ἐφοῖτα ὁ Σίνας, ἐλκύων ἅμα τῇ ἐμφανίσει περὶ ἑαυτὸν τοὺς χρηματιστὰς καὶ μεταβάλλων οὕτω τὴν ἄλλως λανθάνουσαν ἐκείνην γωνίαν τῆς ἐλληνικῆς συνοικίας εἰς ἄλλο ζωηρὸν χρηματιστήριον, ὅπου ἐθεώρουν τιμὴν νὰ συνέρχωνται περὶ τὸν πεπειραμένον γηραιὸν τραπεζίτην οἱ χρηματιζόμενοι². Ἡ ἐντιμότης περὶ τὰς συναλλαγὰς, ἡ τραπεζικὴ ὀξυδέρκεια, ἡ τόλμη ἐν ταῖς ἐπιχειρήσεσι συνεδέοντο παρὰ τῷ Σίνα πρὸς ἄκραν φιλογένειαν καὶ οἰκονομίαν ἀγαστήν. Ὁ ἰατρὸς Ἀναστάσιος Παλλατίδης ἐν τῷ πρὸ ἐβδομήκοντα περίπου ἐτῶν γραφέντι Ἱστορικῷ ὑπομνήματι περὶ τοῦ ἐν Βιέννη ἐλληνικοῦ συνοικισμοῦ χαρακτηριστικώτατα ἀντιδιαστέλλει πρὸς τὸν ἀβρὸν καὶ συβαριτικὸν βίον τοῦ ἄλλου μεγάλου τραπεζίτου Geymüller τὸ λιτοδίαιτον τοῦ ἀπλοῦχοῦ Μακεδόνα. Καὶ ὁμοῦς ὁ μετριόφρων καὶ φειδωλὸς ἐκεῖνος Μακεδὼν ἦτο μεγαλεπήβολος μὲν ἐν οἷς ἔργοις ἐπεχείρει, ἀφειδῆς δὲ περὶ πᾶσαν εὐεργεσίαν. « Ὁ ἡμέτερος συμπατριώτης, λέγει » ὁ Παλλατίδης, δὲν φεῖδεται παντελῶς νὰ δαπανᾷ χρυσὸν καὶ » ἄργυρον ὅταν δεῖ, καὶ ὅπου δεῖ, εἰς ἀνακούφισιν δυστυχοῦντων καὶ ἀνόρθωσιν τῶν καταθλιβομένων ὑπὸ παντοίων ἀπροό-

¹ Alexander Pecz ἐνθ' ἀν. σ. 9.

² Σπυρ. Π. Δάμπρος ἐνθ' ἀν. σ. 69.

» πτων καὶ ἀπροσδοκῆτων δεινῶν. Συμβαίνει λόγου χάριν ὑδά-
 » των πλημμύρα καὶ κατακλύζονται πόλεις μεγάλαί τῆς Αὐτο-
 » κρατορίας ταύτης. Τίς πρῶτος συντρέχει αὐτόκλητος καὶ
 » διαδιδάξει κεφάλαια μεγάλα χρημάτων εἰς τὸν τόπον τῆς
 » δυστυχίας πρὸς περίθαλψιν ταχεῖαν τῆς δεινοπαθούσης ἀν-
 » θρωπότητος Ὁ Σίνας. Γίνεται λειψυδρία κατὰ τὰ ἐκτετα-
 » μένα προάστεια τῆς μητροπόλεως ταύτης καὶ ἀπαιτοῦνται
 » κεφάλαια ὑπέρογκα εἰς οἰκοδομὴν ἀναγκαιούτων ὑδραγω-
 » γείων. Πρῶτος καὶ μέγιστος συνδρομητῆς εἰς ἀνέγερσιν αὐ-
 » τῶν παρουσιάζεται τὸ καύχημα τῶν ὁμογενῶν μας, ὁ Σίνας.
 » Ἐκρήγνυνται πυρκαϊαὶ καὶ καταναλίσκονται πόλεις καὶ χω-
 » ρία ὑπὸ τοῦ τρομεροῦ στοιχείου τῆς φύσεως, τὸ ὄνομα τοῦ
 » Σίνα πρῶτον καὶ εὐεργετικώτερον τῶν ἄλλων ἐκπρέπει ἐν τῷ
 » καταλόγῳ τῶν συνδρομητῶν εἰς τὰ ἀναπόφευκτα δεινὰ τῆς
 » κατατροχομένης ἀνθρωπότητος. Δὲν ἀναφέρω ἐνταῦθα τὰς
 » πολλὰς γνωστὰς καὶ ἀγνώστους ἄλλως εὐεργετικὰς πράξεις,
 » μηδὲ μνημονεύω τὰς πασιδῆλους εὐπραγίας του πρὸς τὰς
 » μικρὰς καὶ μεγάλας χρείας καὶ πρὸς τὰς διαφόρους τῶν
 » ὁμογενῶν του ἀνάγκας¹».

Ἡ εἰκὼν αὕτη τοῦ μεγάλου τραπεζίτου δὲν εἶνε ἡ μόνη
 ἣν δυνάμεθα νὰ ἐξάρωμεν ἐκ τῆς πινακοθήκης τῶν Ἑλλήνων
 τῆς Βιέννης, ὧν οἱ πλεῖστοι, καθ' ἃ οἱ τῶν κοινοτήτων τῆς
 Οὐγγαρίας, ἦσαν Μακεδόνες. Τὴν ζωὴν, τὴν κίνησιν, τὴν δύ-
 ναμιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου τῆς Βιέννης ἐν τοῖς χρόνοις
 ἐκείνοις δύναται νὰ μαρτυρήσῃ τὸ μέχρι καὶ τῆς σήμερον ἐν
 τῇ Ungargasse σωζόμενον λείψανον τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, καθ'
 ἅς οἱ Ἕλληνες ἔμποροι ἦσαν οἱ ἔχοντες ἐν χερσὶ τὸ δεσμεῖν
 καὶ τὸ λύειν ὡς πρὸς τὸ ἐμπόριον μετὰ τῆς Τουρκίας. Εἶνε
 μακρὸν μονώροφον οἶκημα, ἄγον διὰ πυλῶνος κολοσσιαίων
 διαστάσεων εἰς παμμεγίστην τετράγωνον αὐλὴν, περιστοιχι-

¹ Παλλατίδου σ. 28-29.

ζυμένην ὑπὸ εἴκοσι καὶ τριῶν ἀποθηκῶν, φερουσῶν ἄνω τὰ κοινῶς λεγόμενα πατάρια. Διὰ τοῦ πυλῶνος ἐκείνου εἰσέρχονται εἰς τὴν αὐλὴν τὰ μεγάλα φορτηγὰ ἀμάξια τὰ μεταφέροντα διὰ μακρῶν ὁδῶν τὰ ἐμπορεύματα τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, ἅτινα ἐναπετίθεντο μέγρι καταλλήλου κατανομῆς εἰς τὰς ἀποθήκας. Καὶ τὰ μὲν ὑποζύγια ἐπορίζοντο ἐκ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐλῆς φρέατος, οἱ δὲ ἀμάξεις καὶ οἱ ἵππηλάται διενυκτέρευον ἐν τῷ ἐμπροσθίῳ πρὸς τὴν ὁδὸν οἰκήματι, ὅπερ ἦτο ὁ ξενῶν¹. Ἐχομεν οὕτως ἐν μέσῳ τῶν νεωτερικῶν οἰκῶν τῆς νέας Βιέννης σωζόμενον ἀκόμη ἐν τῶν χανίων ἐκείνων τῶν ὑπομνησκότων τὰ καραβανσεράια τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας, ἅτιν' ἀπομνημονεύουσι σωζόμεναι εἰκόνες παλαιῶν Εὐρωπαϊῶν περιηγητῶν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν.

Εἰς τὰς τοιαύτας μεγάλας ἀποθήκας ἐστοίβαζεν ἐπὶ δεκαετηρίδας ὅλας τὰ ἐμπορεύματα τῆς Ἀνατολῆς ἢ δραστηριότης καὶ τὸ κερδοσκοπικὸν πνεῦμα τῶν πολυαριθμῶν Ἑλλήνων τῆς Βιέννης, ὧν κράτιστον μέρος ἀπετέλουν οἱ ἐκ Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου. Τοιοῦτοι εἶνε ἐκ τῶν ἑκατὸν περίπου ἐμπορικῶν ἑλληνικῶν οἰκῶν τῆς Βιέννης οἱ τῶν Δούμπα, Κούρτη, Δούκα, Τύρκα, Σπίρτα, Ντίρα, Γύρα, Κάπρα, Τσιτίσα, Τζόττα, Χρηστομάνου καὶ ἄλλων².

Τὴν δ' ἕκτασιν τῶν συναλλαγῶν τῶν ἐν Βιέννῃ καὶ ἀλλαγῶν τῆς Αὐστρίας ἐμπορευομένων Ἑλλήνων δεικνύει καὶ ἡ ἀνάγκη, ἣν ἠσθάνθη τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον, πρακτικῶν ὁδηγιῶν περὶ τῶν συγκριτικῶν νομισμάτων, μέτρων καὶ σταθμῶν καὶ τῆς μεταφορᾶς τῶν ἐν Αὐστρίᾳ κρατούντων πρὸς τὰ ἀπανταχοῦ ἀλλαγῶν τῆς Εὐρώπης. Ἐντεῦθεν προῆλθεν ὁ « Χειραγωγὸς » ἔμπειρος τῆς πραγματείας, ἦτοι Βιβλίον, περιέχον, ὅλους τοὺς ἀναγκαίους, σχεδὸν, λογαριασμοὺς τῆς Πραγματείας,

¹ Alexander Pecz ἐνθ' ἐν. σ, 3 κ. ε.

² Αὐτόθι σ. 13.

ο ἑμοῦ καὶ τὰ Ζυγία, καὶ Πήγασος, δλης, σχεδόν, τῆς Εὐρώπης»
 Τὸ βιβλίον τοῦτο συνέταξε καὶ ἐξέδωκε τὸ πρῶτον τῷ 1793 ἐν
 Βιέννῃ ἐκ τῆς τυπογραφίας Ἰωσήφ τοῦ Βαουμαϊστέρου ὁ ἐν τῇ
 πόλει ἐκείνῃ διατρέθων Θωμᾶς Δημητρίου ὁ Σιατιστεύς¹. Τού-
 του δ' ἄλλα ἔργα, ἐξ ἑμοίων γεννηθέντα πρακτικῶν ἀναγκῶν,
 ὑπῆρξαν οὐ μόνον «Ἡ Σκριτοθρα Δόπια, ἤτοι ἡ Τάξις τῶν
 Πραγματευταϊκῶν Καταστίχων²», ἤγουν ἐγχειρίδιον Διπλο-
 γραφίας, ἀλλὰ καὶ Ἰταλικὴ γραμματικὴ δις ἐκδοθεῖσα, τῷ
 1779 καὶ τῷ 1810³.

Πρῶτον δὲ κέντρον τῆς λατρείας τῶν ἐν Βιέννῃ Ἑλλήνων
 ἀποβαίνει ὁ ἐν τῷ Steyrerhof am Hafnersteig εὐκτήριος οἶ-
 κος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐν ᾧ ἐτελεῖτο ἡ λειτουργία χάριν
 τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων τῆς ὀθωμανικῆς Πύλης, ἰδρυθεὶς τῷ
 1783. Κατόπιον δὲ δαπάναις τοῦ Σίμωνος Σίνα ἐκτίσθη ἡ ἐκ-
 κλησία τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐν τῷ Fleischmarkt χάριν τῶν
 Ἑλλήνων τῶν ἤδη προσλαβόντων τὴν αὐστριακὴν ὑπηκοότητα.

Τῶν τελευταίων τούτων πολλοὶ ἔτυχον τιμῶν καὶ ἀξιοματίων
 καὶ χωρὶς νὰ λησμονήσωσι τὴν ἑλληνικὴν αὐτῶν καταγωγὴν

¹ Ἀνδρέου Παπαδοπούλου Βρετοῦ Νεοελληνικὴ φιλολογία.
 Μέρος Β'. Ἐν Ἀθήναις. 1857 σ. 93 ἀρ. 237. Τὸ βιβλίον ἐξεδόθη
 εἶτα τὸ δεύτερον ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας καὶ τύποις τοῦ Γεωργίου
 Βενδῶνιου τῷ 1809 δαπάναις τοῦ τιμωιᾶτου ἐν Πραγματευταῖς κυ-
 ρίου Κωνσταντίνου Κουσκοουρούλη τοῦ ἐκ Λαρίσης. Ἴδε Παύλου
 Δάμπρου Κατάλογος Β' σπανίων βιβλίων τῆς Νεοελληνικῆς φιλο-
 λογίας. Ἀθήνησι 1864 σ. 51 ἀρ. 160. Ἐνταῦθα δ' ὀρθότερον ἀντε-
 γράψκμεν τὰς διὰ κυρτῶν γραμμάτων πεπρατεθείσας λέξεις ἐκ τοῦ
 τίτλου τοῦ παρὰ τῷ συναδέλφῳ καθηγητῇ τοῦ Καποδιστριακοῦ
 Πανεπιστημίου κ. Ἀνδρέου Σκιαῖ ἀντιτύπου τῆς δευτέρας ταύτης
 ἐκδόσεως.

² Ἀνδρέου Παπαδοπούλου Βρετοῦ Νεοελληνικὴ φιλολογία.
 Μέρος Β' σ. 96 ἀρ. 243.

³ Αὐτοθεὶ σ. 70 ἀρ. 159 καὶ σ. 158 ἀρ. 466.

διεκρίθησαν ἢ καὶ διακρίνονται ἐν τῇ αὐστριακῇ ὑπαλληλίᾳ, ἐν τῇ αὐστριακῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ κοινοβουλίῳ. Ἀρκοῦμαι ἀναφέρων ἐκ προτέρων χρόνων πλὴν τοῦ Σίνα τὸν διακεκριμένον φιλόλογον, καθηγητὴν, ἀκαδημαϊκὸν καὶ διευθυντὴν τῆς αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης Θεόδωρον Καραγιάννην (Karajan), οὗ ὁ πατήρ Γεώργιος ἦτο Κόζανίτης. Νεόφυτοι βλαστοὶ πολιτείας εὐτυχούσης καὶ κοινωνίας εὐπορούσης καὶ πεπολιτισμένης προσηρμόσθησαν εὐκόλως οὗτοι εἰς τὰς ἀξιώσεις, τὰς ὑποχρεώσεις, τὰς ἀπολαύσεις νέου βίου. Ἀλλὰ πρέπει τις νὰ αναδιψήσῃ τὰ ἀρχαῖα πρωτόκολλα τοῦ εὐκτηρίου οἴκου τῆς Ἁγίας Τριάδος, νὰ ἀνασκαλεύσῃ τὰ κειμήλια ἐν οἷς εἶνε ἐστοιδιασμένα τὰ ἔγγραφα τῶν ἐνοριτῶν καὶ συνδρομητῶν τῆς Ἀδελφότητος τῶν Τουρκομέριτων Ἑλλήνων διὰ νὰ θαυμάσῃ τὴν ἀρίστην διοργανώσιν τῶν ἐμπορικῶν αὐτῶν ἐπιχειρήσεων, τὴν ἐντιμότητα τῶν συναλλαγῶν, τὴν ἐν τῇ ἀλληλεγγύῃ δύναμιν, τὴν θρησκευτικὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὴν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος ἐμμονήν καὶ πίσσιν τῶν ξενιτευμένων ἐκείνων τέκνων τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν λοιπῶν τουρκοκρατουμένων χωρῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ καὶ τῶν πρώτων δεκαετηρίδων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Τὰ πρακτικὰ τῶν συνελεύσεων αὐτῶν δεικνύουσι τὴν κοινοτικὴν ὀργάνωσιν, τὴν κατὰ πατρίδας δικαίαν διάκρισιν, τὴν περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ σχολικῶν αὐτῶν πραγμάτων μέριμναν. Ἐκ τῶν ἐγγράφων ἐκείνων καὶ τῶν ἄλλων περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐκείνης κοινότητος εἰδήσεων προβάλλουσι ἐνώπιον ἡμῶν τὰ ὀνόματα Μακεδόνων καὶ Θεσσαλῶν ἐμπόρων καταβαλλόντων μετὰ προθυμίας ἀγαστῆς οὐ μικρὸν μέρος τῶν ἀπὸ τοῦ Κερδώου ὠφελημάτων χάριν τῆς προστασίας τῶν ἀναγεννωμένων Ἑλληνίδων Μουσῶν. Σελίδες ὄλαι τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ ἔθνους κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους καὶ ὀνόματα, ἅτινα συνείθισε νὰ προφέρῃ μετὰ σεβασμοῦ ὁ παρακολουθῶν τὰ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἐν ταῖς πικραῖς ἡμέραις τῆς τουρκοκρατίας, συνδέονται μετὰ τῆς Βιέννης. Ἄνευ αὐτῆς δὲν δύναται νὰ

νοηθῆ ὁ βίος καὶ ἡ συγγραφικὴ δρασίς τοῦ Δαρβάρεως, τοῦ Κωνσταντίνου Κούμα, τοῦ Νεοφύτου Δούκα, τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ, τοῦ Κωνσταντίνου Σταγειρίτου, τοῦ Στεφάνου Κομμητᾶ, τοῦ Σιατιστέως Θωμᾶ Δημητρίου, τοῦ ἐκ Κοζάνης ἱερέως Χαρισίου Δημητρίου Μεγδάνου, τῶν ἀδελφῶν Καπετανάκη. Ἡ ἑλληνικὴ βιβλιογραφία τῶν ἡμερῶν ἐκείνων πλουτίζεται διὰ δυσαριθμητῶν βιβλίων ἐκτετυπωμένων ἑλληνιστὶ ἐν Βιέννῃ. Εἰς αὐτὴν συρρέουσιν ἐκ Μακεδονίας, ἐκ Θεσσαλίας, ἐξ Ἡπείρου καὶ ἀλλαγόθεν τοῦ δεδουλωμένου ἑλληνισμοῦ οἱ ἐπιεμένοι ἀνωτέρας παιδείας, οἱ θέλοντες νὰ φωτίσωσιν ἑαυτοὺς ἵνα ὑψώσωσι τὸ δουλεῖον ἔθνος. Ἐν αὐτῇ πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν τὰς πρώτας ἀρχάς τῆς ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας, τὰς *Εἰδήσεις* διὰ τὰ ἀνατολικὰ μέρη τὰς ἐκδιδόμενας ὑπὸ τοῦ Εὐφρονίου Πωποβίκ, τὸν *Ἑλληνικὸν τηλέγραφον* τοῦ Δημητρίου Ἀλεξανδρίδου, τὴν *Καλλιόπην*, τὸν *Λόγιον Ἑρμῆν*. Ἐν Βιέννῃ ἐξεδίδετο καὶ πρὸ τῶν φύλλων τούτων ἔτι ἀπὸ τοῦ 1791 ἡ πρώτη ἑλληνικὴ ἐφημερίς, ἡ ἐκτυπούμενη ἐν τῷ ἑλληνικῷ τυπογραφεῖῳ τοῦ Μαρκίδου Πούλιου, ἧς ἡ παρρησία καὶ τὰ φιλελεύθερα φρονήματα, διαδιδούσης εἰς τοὺς ὁμογενεῖς τὰ διδάγματα τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, κατέστησαν αὐτὴν τέλος ἀντικείμενον διωγμοῦ τῆς Πύλης. Ἡ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διπλωματικὴ ἀλληλογραφία τοῦ παρὰ τῇ Πύλῃ πρέσβειος τῆς Αὐστρίας βαρώνου Rathkeal ἡ ἀποκειμένη ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ ἐν Βιέννῃ Ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν μοι ἔδωκαν ἀφορμὰς νὰ παρακολουθήσω μετὰ συγκινήσεως τὰς φάσεις τοῦ ἀπηνουθου τούτου διωγμοῦ καὶ τὴν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς μελλούσης ἐθνικῆς παλιγγενεσίας πίστιν τῶν καταδιωκομένων ἐκδοτῶν τῆς πρώτης ἑλληνικῆς ἐφημερίδος.

Οὕτως ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῆς Βιέννης ἦτο συνάμα κέντρον πλουτισμοῦ τῶν τουρκοκρατουμένων Ἑλλήνων καὶ φυτόριον παιδείας τοῦ δουλεύοντος ἔθνους, ἐν ᾧ ὑψούτο ἤδη λεληθότως ὁ πυρσὸς τῆς ἐλευθερίας τῆς αὖριον. Εἰς τὸν κύ-

κλον ἐκεῖνον φιλοπατρίδων ἐμπόρων, εὐπαιδευτῶν ἐπιστημόνων, ῥηξικελεύθων προδρόμων τοῦ ἐθνικοῦ μέλλοντος πατριωτῶν, εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν ἐκείνην τὴν ἐγκυμονοῦσαν κεραυνοὺς ἐπεφάνη αἴφνης μίαν ἡμέραν τοῦ 1797 ὁ πρῶτος διδάσκαλος ἐκεῖνος τοῦ Θεσσαλικοῦ Κιςσοῦ, ὅστις εἶχε παιδείαν δυναμένην νὰ φωτίσῃ, λύραν δυναμένην νὰ ἐξάρῃ, καρδίαν δυναμένην νὰ πυρακτώσῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἄλλων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ἐν σκοτίαις ὥραις ἐτυπώθησαν αἱ πατριωτικαὶ τοῦ προκηρύξεις πρὸς τὸ δουλεῖον ἔθνος, οἱ ἐγερτήριοι αὐτοῦ θούριοι, οὗς ὕγρους ἔτι ἐκ τῶν πιεστήριων ἐξάγων ἀπὸ τῶν θυλάκων τοῦ Θεσσαλικοῦ τοῦ τζουμπέ ἐνεχειρίζε κρύφα εἰς τοὺς θαμῶνας τοῦ ἐλληνικοῦ καφενεῖου καὶ ἐτόνιζε πρὸς τὸν ἤχον τῆς Μασσαλιωτιδος ἐπὶ τοῦ αὐλοῦ, περιχορευόντων καὶ ἀδόντων τῶν ὁμοφρόνων συνωμοτῶν τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Οἱ διάθερμοι ὑπὸ τῆς πατριωτικῆς ιδέας ἔμποροι τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος, ἡ ἐνθουσιώδης ἐκ Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου νεότης ἡ σπουδάζουσα ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης περιστοιχίζει τὸν ψάλτην τοῦ Βελεστίνου, καὶ ὁμνύει μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἐλληνικῆς πατρίδος, ὅπως στραγγαλισθῆ μετ' ὀλίγον παρὰ τὰ γλαυκὰ ὕδατα τοῦ Δουνάβεως, τὰ περιβρέχοντα τὸ Βελιγράδιον, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ἡ θυσία αὕτη τοῦ Ῥήγα καὶ τῶν συμμαρτύρων αὐτοῦ, προάγγελος τῆς μελλούσης ἀναστάσεως τοῦ ἔθνους, εἶνε τὸ κορύφωμα τῆς ἐθνικῆς δράσεως, τὸ ἐπιστέγασμα τῶν πατριωτικῶν ὀνείρων, τὸ στεφάνωμα τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν, ἃς παρέσχον εἰς τὸν ἐλληνισμόν αἱ ἀξίαι λαμπρᾶς θέσεως ἐν τῇ πατρίῳ ἱστορίᾳ παροικίαι τῶν Μακεδόνων Ἑλλήνων ἀνὰ τὰ πεδία καὶ τὰς κοιλάδας τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας.